

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER VE FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS
PROGRAMLARININ ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Onur YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR - 2016

©2016 - Onur YILMAZ

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER VE FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS
PROGRAMLARININ ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF SOCIAL STUDIES AND SCIENCE
EDUCATION'S UNDERGRADUATE PROGRAMS IN
TERMS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

Hazırlayan

Onur YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

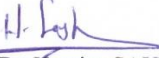
Danışman

Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

KIRŞEHİR - 2016

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilimler Öğretmenliği Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Onur YILMAZ tarafından hazırlanan “*Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*” adlı tez çalışması 21.10.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Kayriye SAYHAN

Üye: Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Üye: Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.10.2016

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2016

Onur YILMAZ

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER VE FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARININ ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Onur YILMAZ

Danışman: Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

2016 – 90

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilimler Ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Doğanın dilinden anlayan, doğal kaynaklar konusunda bilince sahip insanlar yetiştirme yolu şüphesiz ki çevre eğitiminden geçmektedir. Çevrenin korunmasına ilişkin tutumları toplumdaki bireylerde davranışa dönüştürmesi konusunda mühim görevleri barındıran meslek grubu öğretmenliktir. Öğretmen bir toplumu bilgi ve deneyimle işleyip, topluma değer katan, toplumun kültür ve eğitim seviyesinin gelişmesini sağlayan kişidir. Bu noktadan bakıldığında, öğretmenlerin yetiştirilmesi toplumun istikbali açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi lisans programlarının çevre eğitimi açısından incelenmesidir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bulgulara ulaşmak için Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında eğitim veren 40 üniversitenin Eğitim Fakültesi öğretim programı ile Fen Bilgisi Eğitimi alanında eğitim veren 45 Eğitim Fakültesi öğretim programı analiz edilmiştir. Programlar genel özellikler, hedef/kazanımlar ve içerik açısından değerlendirilmiştir. Bu ilişki ders, içerik ve tablolar halinde belirtilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi lisans programlarında çevre ve çevre eğitimine ilişkin konulara yer veren zorunlu derslerin sınırlı olduğu, sadece Fen Bilgisi Eğitimi programında yer alan bir dersin doğrudan çevre eğitimi ile ilişkili olduğu, üniversitelerin eğitim fakültelerinde çevre konusu ile ilgili seçmeli derslerin de programlarda sınırlı şekilde yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Fen Bilgisi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.

ABSTRACT

EVALUATION OF SOCIAL STUDIES AND SCIENCE EDUCATION'S UNDERGRADUATE PROGRAMS IN TERMS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

M. Sc. THESIS

Preparer: Onur YILMAZ

Advisor: Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

2016 – 90

Ahi Evran University, Institute of Social Sciences

Department of Social Sciences and Turkish Education

Social Studies Education Program

Jury

Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Undoubtedly, the way of educating people who understand from the language of nature and have knowledge about natural resources goes through environmental education. The profession group that holds important tasks for the attitudes towards the protection of the environment can be transformed into behavior in the individuals in society is teacher. A teacher is a person who processes a society with knowledge and experience, contributes collective value, and improves the level of culture and education of the society. At this point , the training of teachers is of great importance for the future of the society.

The purpose of this research is to examine the undergraduate programs of Social Sciences and Science Education in terms of environmental education. In the research, document analysis technique was used as qualitative research methods. In order to reach the findings, the curriculum of 40 universities' Faculty of Education providing education in Social Studies Education and 45 curriculum of Education Faculties in the field of Science Education were analyzed. Programs were evaluated in terms of general characteristics, goals / achievements and content. This relationship has been tried to be stated in the course, content and tables.

As a result of the research, it is found out that the compulsory courses in the subjects related to environmental and environmental education are limited in the Social Studies and Science Education undergraduate programs, that only a course in the Science Education Program is directly related to environmental education and that the elective courses related to the environment in education faculties of universities has been found to be limited in programs.

Keywords: Environmental Education, Science Education Curriculum, Social Studies Curriculum.

ÖNSÖZ

Çevre bilincinin düşünsel, duygusal ve yaşamsal boyutları vardır. Düşünsel boyutlarda sahip olduğumuz bilinci, çoğu zaman duygusal ya da yaşamsal boyutlara aktarmamız mümkün olmayabilir. Çevre bilincinin yaşamsal boyutlara taşınması çevre eğitimiyle imkân bulabilir. Çok boyutlu çevre bilincinin kazanılmasında çevre eğitimcilerine ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Geleceğimizin teminatı olan yeni neslin yetiştirilmesinde görevli olan öğretmenlerimizin çevre konularında bilinçlendirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve yaşanılabilir bir ortam oluşturulması açısından önemlidir. Bu çalışma Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi lisans programlarını çevre eğitimi açısından değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışma boyunca çok değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, danışman hocam Sayın **Prof. Dr. Hayriye SAYHAN**' a, çalışma sırasında görüşlerinden istifade ettiğim **Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ** ve **Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA**' ya ve **Arş. Gör Hamza YAKAR**' a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez özetimin İngilizce çevirisinde ve araştırma kapsamındaki İngilizce kaynakların Türkçe çevirisinde yardımlarını esirgememiş olan Sayın **Ayşegül PEHLİVAN**'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans süresince yanımda olan ve her anlamda benden desteklerini esirgemeyen çok değerli **annem** ve **babama** sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	5
1.4. VARSAYIMLAR.....	5
1.5. TANIMLAR.....	6
BÖLÜM II.....	7
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	7
2.1. ÇEVRE KAVRAMI.....	7
2.2. ÇEVRE SORUNLARI VE OLUŞUMUNA YOL AÇAN FAKTÖRLER.....	9
2.2.1. Hızlı Nüfus Artışı.....	10
2.2.2. Plansız Şehirleşme.....	11
2.2.3. Doğal Kaynakların Aşırı Kullanımı.....	11
2.2.4. Aşırı Tüketim.....	11
2.2.5. Zirai Mücadele İlaçları.....	11
2.3. ÇEVRE EĞİTİMİ.....	12
2.4. ÇEVRE KORUMA VE ÇEVRE EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ.....	14
2.5. TÜRKİYE'DE ÇEVRE KORUMA VE ÇEVRE EĞİTİMİNİN TARİHÇESİ.....	20
2.5.1. İlköğretimde Çevre Eğitimi.....	23
2.5.2. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi.....	31
2.5.3. Yükseköğretimde Çevre Eğitimi.....	32

2. 6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	34
2.6.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	34
2.6.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	40
BÖLÜM III	42
3. YÖNTEM	42
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	42
3.2 ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	43
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI	43
3.4.VERİLERİN ANALİZİ	43
BÖLÜM IV	47
4. BULGULAR	47
4.1. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ZORUNLU DERSLER	47
4.2. FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ZORUNLU DERSLER	51
4.3. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ SEÇMELİ DERSLER	55
4.4. FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ SEÇMELİ DERSLER	58
BÖLÜM V	65
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	65
5.1. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI	65
5.2. ÖNERİLER	68
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ	76

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Çevre Sorunlarının Boyutları	9
Tablo 2.2. Çevre Eğitiminde Ana Eğilimler	19
Tablo 2.3. 4. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	25
Tablo 2.4. 5. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	26
Tablo 2.5. 6. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	26
Tablo 2.6. 7. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	27
Tablo 2.7. 8. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	27
Tablo 2.8. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	29
Tablo 2.9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	29
Tablo 2.10. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	30
Tablo 2.11. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar	30
Tablo 3.1. Web Sitelerinden Seçmeli Ders ve İçeriklerine Ulaşılabilen Fakülteler	44
Tablo 4.1. Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı	47
Tablo 4.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programındaki Çevre Konuları İle İlişkili Dersler	49
Tablo 4.3. Yüksek Öğretim Kurulu Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı	51
Tablo 4.4. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programındaki Çevre Konuları İle İlişkili Dersler ..	54
Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler ..	56
Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında Birden Fazla Fakültede Aynı İsimle Yer Alan Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler	57

Tablo 4.7. Fen Bilgisi Eğitimi Öğretim Programında Yer Alan Çevre Eğitimi İle İlgili Seçmeli Dersler.....	59
Tablo 4.8. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Birden Fazla Fakültede Aynı İsimle Yer Alan Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler	60
Tablo 4.9. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Öğretim Programlarında Çevre İle İlgili Okutulan Ortak Seçmeli Dersler	62
Tablo 4.10. Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Lisans Programlarının Karşılaştırılması.....	63

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklamalar
BM	Birleşmiş Milletler
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirilmesi
IEEP	Uluslararası Çevre Eğitimi Programı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NEPA	Ulusal Çevre Politikası Hareketi
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
US EPA	Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Örgütü

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar ve sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Demokratik, modern toplumlarda eğitimin en önemli amaçlarından birisi kendine, çevresindeki kişilere ve doğaya değer veren, yaşadığı toplumun ve dünyanın bir parçası olarak kendine güvenen ve topluma katkıda bulunabilme bilincine sahip bireyler yetiştirmektir. Böyle bir bilinç kazandırmak ve topluma yararlı bireyler yetiştirmek için öğrencilere okul çağının ilk yıllarından başlayarak toplumsal hayattaki işleyişi kavratmak gerekmektedir. Öğrenciler, toplumsal olaylara ilgi duymalı, sorunların farkında olmalı, gerektiğinde hem kendi hem de başkalarının iyiliği için harekete geçebilmelidir. Ayrıca, ilgilerini, ihtiyaçlarını ve yaşadıkları toplumun sosyo-ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak sosyal katılım sağlamalı, toplum ve çevre sorunlarına duyarlı olmalı ve bu sorunların çözümüne yönelik fikirler üretmeye istekli olmalıdır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005a).

Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, özellikle sanayinin, ulaşım ağlarının ve ticaretin gelişmesi dünya üzerindeki ülkelerin ekonomik ve politik gücünü etkilediği gibi bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bugün insan yaşamını doğrudan etkileyen en önemli sorunlardan birisi de çevre sorunlarıdır (Avinç, 1997; Şahin, Cerrah, Saka ve Şahin, 2004).

Günümüz toplumlarının en önemli konularından biri olan çevre sorunları, toplumları ve bireyleri çok farklı boyutlarda etkilemektedir. Ülkeler bu sorunların bireylere olan etkisini en aza indirmek ve insanları bilinçlendirmek için tarihsel süreç içerisinde çeşitli uygulamalara giderek eğitim yoluyla çevre bilincini kazandırmaya ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Bireyin eğitim hayatı içerisinde kazanacağı bilgi, beceri ve değerlerin erken yaşlarda ve etkin şekilde verilmesi önemli olduğundan özellikle ilköğretim basamağında önemli yenilikler yapılmaya çalışılmıştır (McDonald and Dominguez, 2010). İlköğretimde bu düzenlemelerin yapıldığı dersler ise başta Hayat Bilgisi olmak üzere Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleridir. Bu bağlamda, adı geçen bu derslerin genel amaçlarına, çevreye ilişkin kazanımlar eklenmiştir (Ünal ve Dımışkı, 1999).

İlköğretimde Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri, "mihver dersler" olarak kabul edilmektedir (Baysal, 2006; Binbaşıoğlu, 2003). Örgün eğitimde toplu öğretim anlayışından hareketle, 1. 2. ve 3. sınıfta okutulan Hayat Bilgisi dersinin devamı niteliğinde 4. 5. 6. ve 7. sınıfta Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri okutulmaktadır (Binbaşıoğlu, 2003). Hayat Bilgisi dersinin ilk üç sınıfta verilmesi ve bu dönemde çocuğun Piaget'in gelişim dönemlerine göre somut işlem döneminin ilk aşamalarında olması (Senemoğlu, 2007), bireyin sorumluluk, duyarlılık gibi çevre ile ilgili değerleri bireye kazandırmada eksik kaldığı düşünülebilir. Bu yüzden, somut işlem dönemini tamamen kapsayan ve soyut işlem dönemine de geçişi başlatan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinin çevre eğitimi için gerekli beceri ve değerleri bireye kazandırma açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir (Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli, 2002).

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretim programları çevre ile ilgili pek çok kazanım, etkinlik, beceri ve amaçlar içermektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan genel amaçlara bakıldığında "sorumluluklarını bilen, çevreye duyarlı, insanlarla doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilen, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri süren, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösteren bireyler yetiştirmek" ifadelerinin çevre ile ilgili olduğu ve Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisinde çevre duyarlılığının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (MEB, 2005a). Diğer yandan, 2005 yılında revize edilen Fen Bilgisi dersi öğretim programında ise çevre ile ilgili olarak,

Çevre Bilimleri hakkında temel bilgiler kazandırmak, doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek, birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmek ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek, günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını sağlamak, doğada meydana gelen olaylara ilişkin merak, tutum ve ilgi geliştirmek.

ifadeleri yer almaktadır. (MEB, 2005b). Bu iki dersin verilen kazanım ve amaçlarına bakıldığında, çevre ve çevre ile ilgili konulara ilişkin olumlu tutum geliştirmeye, çevre bilincine sahip ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirmeye ilköğretim programlarındaki genel amaçlarda geniş yer verildiği ve bireylere bu doğrultuda bir eğitim verilmesine önem verildiği görülmektedir.

Çevre konuları ve çevre eğitimi açısından bireyin aldığı eğitimin niteliği çok önemlidir. Fakat çevre eğitimi vermek, çevreye ilişkin olumlu tutum geliştirmek ve duyarlılık yaratmak örgün eğitim basamaklarının sadece birinin ya da bir kaçının görevi değildir. Bu yüzden, aileden başlayarak tüm örgün eğitim kurumlarında çevre eğitiminin verilmesi, ileriki dönemlerde bireyin duyarlılık kazanmasında büyük rol oynayacaktır (Yılmaz vd., 2002).

Örgün eğitim basamaklarında verilen çevre eğitiminin birbirini tamamlayan ve sürekli gelişim göstererek devam eden bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde önemli görevler üstlendiği kabul edilen eğitimcilerin yetiştirilmesi de bir o kadar önemlidir (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003; Yılmaz vd., 2002). Bir öğretmenin çevreye karşı geliştirdiği olumlu tutum çok önemlidir. Öğretmenin sahip olduğu bilinç, gösterdiği duyarlılık ve sorumluluk öğrencilere model olmaktadır (Güven, Yurdatapan, Benzer ve Şahin, 2013). Bireylerin çevrelerinde meydana gelen sorunlarla mücadele etmesinde ve bireylerde çevre bilincinin oluşturulmasında öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin çevre ile ilgili konularda bilgi, beceri ve değer boyutunda niteliklerinin artırılması, hem öğretmenler hem de gelecekte yetiştirecekleri bireyler açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de, bireylerin olgu ve olaylara bakış açılarını değiştirmede kilit rol oynayan öğretmenleri yetiştiren kurumlar üniversitelerin eğitim fakülteleridir. Pek çok görevin yanında öğretmenlere çevre bilincini kazandırmak ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek de bu kurumların görevleri arasındadır. İnsan yaşamı için büyük öneme sahip olan çevre konusu, bir ülkenin istikbalini etkileyebilecek büyüklükte ve disiplinler arası bir yapıdadır (Winther, Sadler and Sounders, 2010). Bu açıdan, toplumda öncü görevi üstlenmiş bireyler olan öğretmenlerin çevre bilincinden yoksunluğu düşünülemez. Toplumların eğitilmesinde birincil görevi olan öğretmenlerin ve eğitimcilerin konuya ilişkin eğitilmesi gerekmektedir (Tüysüzöğlü, 2005). Bu yüzden, Eğitim Fakülteleri’nin lisans programlarında da bireylere çevre konularıyla ilgili bilgi, beceri ve değerler kazandıracak nitelikte derslere yer verilmesi gerekmektedir.

Buraya kadar yapılan değerlendirmelerin ardından araştırmanın problem cümlesi en yalın hali ile şu şekildedir: Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında çevre eğitiminin yeri nedir?

Araştırma probleminin alt problemleri ise aşağıda sıralanmıştır.

1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili zorunlu dersler hangileridir?

2. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili zorunlu dersler hangileridir?
3. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili seçmeli dersler hangileridir?
4. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili seçmeli dersler hangileridir?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çevre, en eski çağlardan beri bireyin yaşamı için büyük öneme sahip olmuştur. İlk çağlardan günümüze kadar her alanda ihtiyaçları doğrultusunda çevreden yararlanan birey, özellikle son yüzyıllarda çevre ile daha fazla etkileşimde bulunmaya başlamıştır. Fakat bu etkileşim birey için başta yararlı gibi görünse de ihtiyaçları karşılamak adına çevreye verilen zararın uzun vadede toplumlara daha büyük etkilerle geri döndüğü ve önlem alınmazsa dönmeye de devam edeceği su götürmez bir gerçektir (Yılmaz vd., 2002). Bu nedenle çevrenin korunmasına ilişkin tedbirler alınmalıdır. Ayrıca, alınan tedbirlerin uzun vadede gerçekleştirilebilmesi için de bireylerin bu konuda bilinç ve duyarlılık kazanması gerekmektedir.

Çevre bilincinin oluşması ve bireye çevre duyarlılığının kazandırılması, küçük yaşlardan itibaren ailede başlayan daha sonra da okulda devam eden uzun bir süreç içerisinde mümkün olabilir. Bu yüzden bireyin ailede aldığı eğitimi okulda devam ettirebilmesi gerekir. Bu devamlılığın sağlanabilmesi için ise özellikle eğitim sistemine ve bu sistem içinde birey yetiştiren öğretmenlere büyük iş düşmektedir. Bu bakımdan, ilköğretim çağlarından itibaren bireye rehber olan öğretmenlere, onlara çevre bilinci ve çevre duyarlılığı kazandıracak nitelikte bir çevre eğitimi verilmesi gerekmektedir (Şahin vd., 2004). Çünkü birey bir konuda bilgiye sahip olsa dahi bunu davranışa dönüştüremediğinde yaşantıda eksiklikler ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, öğretmenliğe başlamadan önce çevre konusunda öğretmen adaylarına eğitim verilerek duyarlılığın ve bilincin kazandırılması gelecek nesillerin bu konuda daha bilinçli bireyler olarak yetişmesinde önemlidir.

Öğretim programları incelendiğinde, çevreye karşı duyarlılık ve bilincin oluşturulması için gerekli beceri ve değerlerin ilköğretim programlarında geniş yer tuttuğu görülmektedir. Özellikle Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinde bu beceri ve değerler daha ön plandadır. Ancak ilköğretim derslerinin ilk basamağı olan ve 1. 2. ve 3. sınıfta verilen Hayat Bilgisi dersi toplu öğretim sisteminden hareketle, konulara

daha bütüncül bakmaktadır (Binbaşıoğlu, 2003). Ayrıca bu dönemde çocuk Piaget'in gelişim dönemlerinden somut işlem döneminde olduğundan duyarlılık, sorumluluk vb. gibi soyut değerleri öğrenmede sıkıntı yaşamaktadır. Bu konular Hayat Bilgisi dersinin bir devamı niteliğinde olan bireyin soyut işlem dönemi sürecinde de görmeye devam ettiği Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinde daha ayrıntılı olarak verilmektedir (Senemoğlu, 2007). Bu nedenle, bu beceri ve değerlerin bireylere kazandırılmasında özellikle bu iki dersin öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce çevre bilinci ve duyarlılığını kazanmış olması gerekmektedir. (Kolomuç ve Açışlı, 2012).

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi lisans programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi lisans programlarının içerisinde yer alan ve çevre eğitimi ile ilişkili olan dersler hakkında bilgi edinilecek olması, ülkemizde çevre eğitimine öğretim programlarında nasıl yer verildiğine dair çalışmaların yetersiz olması ve lisans programlarındaki mevcut durumun belirlenmesi, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmalar için yol gösterici bilgiler içermesi amaçlandığı için çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma;

1. 2014-2015 Eğitim - Öğretim yılı,
2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisindeki Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştiren 40 Eğitim Fakültesi öğretim programı ve Fen Bilgisi Öğretmeni yetiştiren 45 Eğitim Fakültesi öğretim programı,
3. Fakültelerin web sitelerinde yer alan öğretim programı ders listesi ve ders içerikleri ile sınırlandırılmıştır.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Üniversitelerin web sitelerinde yer alan lisans programlarında vermiş oldukları ders içeriklerinin eksiksiz olduğu kabul edilmiştir.
2. Araştırma için ölçüt alınan üniversite öğretim programı sayısının yeterli olduğu kabul edilmiştir.

1.5. TANIMLAR

Çevre: Bireyin içinde bulunduğu ve sürekli olarak yararlandığı tüm doğal varlıklar ile meydana getirdiği tarih ve kültürün birbiriyle ilişki ve etkileşim içinde bulunduğu bir sistemler bütünüdür (Kocakurt ve Güven, 2005).

Çevre eğitimi: Çevrenin korunması için tutumların, değer yargılarının, bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ve çevre dostu davranışların gösterilmesi ve bunların sonuçlarının görülmesi sürecidir (Erten, 2004).

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005c).

Fen Bilgisi: Doğayı ve olayları sistemli bir şekilde inceleme, henüz gözlenmemiş olayları kestirme gayretleri olarak tanımlanabilir (Kaptan ve Korkmaz, 1999: 2).

Öğretim programı: Öğrenene okulda ya da okul dışında kazandırılması planlanan bir dersle ilgili öğrenme yaşantıları düzeneğidir (Demirel, 2015).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Araştırmanın bu bölümünde çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi kavramlarına ilişkin kavramsal bilgilere yer verilmiştir.

2.1. ÇEVRE KAVRAMI

Çevre kavramını bireylerin ve toplumların günlük hayatta kullanmaya başlaması 1970’li yılların başlarına rastlamaktadır (Uşak, 2009: 3). İnsanın bir parçası olduğu var olduğu ve sürekli etkileşim halinde bulunduğu çevre, genel anlamda bakıldığında çok basit gibi görünse de aslında çok kapsamlı ve karmaşık bir yapıdır (Carter and Simmons, 2010; Cebesoy ve Dönmez Şahin, 2010; Kalyoncu, 2012). Disiplinler arası bir yapıya sahip olmasından kaynaklı olarak (Carter and Simmons, 2010; Karatekin, 2013; Özkaya ve Uşak, 2009) birçok bilim dalıyla ilişki içerisinde olan çevre kavramı için tek tip bir tanım yapmanın güç olduğu söylenebilir. Bu nedenle, çevre hakkında yapılan tanımlar kişi, kurum ve çalışılan konu alanına göre değişiklikler göstermektedir (Uşak, 2009: 4; Ürey, Şahin ve Şahin, 2011).

Özgen ve Kahyaoğlu (2012) çevreyi, insanla birlikte diğer canlı ve cansız varlıkların bir arada yaşadığı, etkilediği ve etkilendiği ortam olarak tanımlarken; Özkaya ve Uşak (2009), insanın doğada etkilediği ve etkilendiği canlı, cansız varlıkları kapsayan fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal faktörlerin belli bir zaman dilimindeki faaliyetlerin tümü olarak ifade etmişlerdir. Yücel ve Morgil (1998: 84) ise, “Çevre; bir canlı organizmayı veya bir canlı topluluğu yaşama süresince etkileyen her türlü, biyotik ve abiyotik (sosyal, kültürel, tarihsel, iklimsel, fiziksel) faktörlerin tümüdür” biçiminde bir çevre tanımı yapmıştır.

Çeşitli kişi ve kurumların yaptığı diğer çevre tanımlarını ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Çevre genel anlamıyla; bireyin içinde bulunduğu ve sürekli olarak yararlandığı tüm doğal varlıklar ile meydana getirdiği tarih ve kültürün birbiriyle ilişki ve etkileşim içinde bulunduğu bir sistemler bütünü olarak ifade edilebilir (Kocakurt ve Güven, 2005).

Karatekin (2011) çevreyi, insanların birbirleri ile olan ve diğer canlılar ile ilişkisini kapsayan tüm sosyal, kültürel, tarihi ve ekonomik faaliyetlerini ortaya koydukları yaşam ortamı olarak tanımlamıştır. Keleş ve Hamamcı (2005) ise çevreyi ekoloji bağlamında

açıklamış ve “insan yaşamını koşullandıran doğal ve yapay öğeler bütünü” biçiminde tanımlamışlardır.

Çevre, bireyi etkileyen, bireyin maddi, manevi gelişmesini sağlayan ve yaşam koşullarını belirleyen biyolojik, coğrafi ve toplumsal etkenlerin tümünü kapsayan bir kavramdır. Çevre günümüzde bütüncül bir yaklaşımla ele alınmakta ve bireyi dolaylı ya da doğrudan etkileyen faktörleri içinde barındırmaktadır (Yıldırım ve Cansaran, 2010).

Yapılan tanımlara bakıldığında, çevrenin sadece doğadan ibaret olmayıp insanı her yönüyle etkilediği ve etkilendiği alan olduğu sonucuna varılabilir. Çevre kavramı incelenirken doğal ve yapay çevre olarak iki şekilde ele alınabilir. Doğal çevre; oluşum sürecine insanın katkıda bulunmadığı, insan elinden olmayan ve insanın bir şekilde müdahale etmediği veya değiştirmedeği tüm doğal varlıklardır. Yapay çevre ise; başlangıçtan günümüze kadar insan tarafından oluşturulan tüm varlıklar olarak tanımlanabilir (Uşak, 2009:4).

Çevre kavramını daha iyi algılayabilmek için çevre kavramıyla birlikte literatürde yer alan “ekoloji” ve “ekosistem” kavramlarına da bakmak gerekir.

İlk kez 1867 yılında Alman Biyolog Ernest Haeckel tarafından kullanılmış olan ekoloji terimi, Yunanca ev, mekan anlamına gelen “oikos” ile bilgi, bilim anlamına gelen “logos” kelimelerinin bir araya gelmesiyle türemiş bir kelime olup, canlılar ile içinde yaşadıkları çevre arasındaki ilişkileri kendine özgü yöntemler kullanarak inceleyen bilim dalıdır (Uşak, 2009: 5). Ekoloji terimi, çoğu kişi tarafından çevre bilimi ile aynı anlamda görülerek yanlış kullanılmıştır. Fakat iki kavram birbirinden ayrı iki bilim dalı olarak gelişme göstermektedir. Doğanın yapısını ve işlevselliğini araştıran ekoloji, biyolojinin alt dallarından biri olarak türemiş bir bilim dalı iken; çevre bilimi, insanın insanla ve doğayla olan etkileşiminden kaynaklı ortaya çıkan sorunları, nedenlerini, sonuçlarını ve bu sorunlara getirilebilecek çözüm yollarını araştıran bilim dalı olarak tanımlanabilir. Kısaca, çevre bilimi ekolojiden faydalanan bir bilim dalıdır; fakat aynı anlamda değildir (Aka ve Güven, 2009; Özkaya ve Uşak, 2009).

Ekosistem ise; topluluğun yapısını, tür çeşitliliğinin bileşimini bolluk, sıklık ve türlerin dağılışı gibi kendine özgü kriterlerin oluşturduğu sistemdir ve bir ekosistem içerisinde bulunan çeşitli türlerin ya da tür topluluklarının çevreleriyle arasındaki ilişkilerini araştırır (Uşak, 2009: 5). Yani ekosistem, sınırları belli olan yaşam için gerekli koşulları sağlayan ortam olarak nitelendirilebilir. Ekosistemin çevre ile ilişkisine

baktığımızda ise ekosistemin belli bir sınıra sahip olduğu çevrenin ise sınırlarının belli olmadığı göze çarpmaktadır (Aka ve Güven, 2009). Ekosistemin temel üreticileri yeşil bitkilerdir. Tüketicilere ise hayvanlar dahildir (Mutlu, 2009: 127).

2.2. ÇEVRE SORUNLARI VE OLUŞUMUNA YOL AÇAN FAKTÖRLER

İnsanoğlunun yerleşik düzene geçmesiyle birlikte nüfus artmış, kullandığı teknikler gelişmiştir. Tarımın, ticaretin dolayısıyla üretimin artması, doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturmaya başlamıştır. 1700’lü yılların sonuna doğru Sanayi Devrimi diye nitelendirilen makineliliğe geçiş dönemi doğal kaynaklara duyulan ihtiyacı da artırmıştır. Bu dönemle beraber gelişen kimya sanayi, tıp bilimleri insanoğlunun yaşam süresini uzatmıştır. Ölüm oranlarının azalması, nüfus artışında etkili olmuştur. 1800’lü yıllarda 1 milyar olan dünya nüfusu, 1930’da 2 milyar, 1960’da 3 milyara, 2011 yılında ise 7 milyara ulaşmıştır (Çokadar, Türkoğlu ve Gezer, 2009: 86; Sayhan, 2011).

Dünya nüfusunun hızla artması, sanayileşme ve plansız kentleşme, nükleer çalışmalar, savaşlar, tarımsal üretimi arttırmak için zararlılara karşı kullanılan tarım ilaçları, suni gübreler ve gittikçe artan kimyasal maddelerin kullanımı çevre kirliliğine neden olmaktadır. Kirlenen hava, su ve toprak canlıların yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Çevre sorunları; canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle etkileşimlerinden meydana gelen ekolojik sistemin işleyişini zora sokan veya tamamen çalışamaz hale getiren düzensizlik şeklinde tanımlanabilir (Şahin, 2012). Diğer bir deyişle, canlı öğelerin hayati durumlarını olumsuz yönde etkileyen kirlenme ve bozulmalara çevre sorunları denilmektedir (Özgen ve Kahyaoğlu, 2012).

Bireyin doğa ile uyumunun bozulmasıyla birlikte ortaya çıkan sorunlar çok boyutludur ve bu sorunlar tüm insanlığı derinden etkilemektedir. Özgen ve Kahyaoğlu (2012), çevre sorunlarını; çevre kirliliği, doğal kaynakların kullanımı, sosyal, iktisadi, flora ve fauna, iklimik, doğal afetler ve beşeri afetler olarak sekiz boyutta ele almış ve kategorize etmiştir (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Çevre Sorunlarının Boyutları (Özgen ve Kahyaoğlu, 2012)

1	Çevre kirliliği boyutu	<ul style="list-style-type: none">• Hava kirliliği• Su kirliliği• Toprak kirliliği• Gürültü kirliliği• Görüntü kirliliği• Işık kirliliği• Radyoaktif kirlilik
---	------------------------	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Uzay kirliliği • Katı atık kaynaklı kirlilikler
2	Doğal kaynakların kullanımı boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Deniz, göl, akarsu, orman, mera ve tarla kullanımı • Okyanus ve balık yataklarının kullanımı • Maden ve enerji kaynaklarının kullanımı • Litosfer ve atmosfer kullanımı • Doğal kaynakların kullanımı
3	Sosyal boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Sağlık, beslenme, barınma sorunları • Etnik çatışmalar • Nüfus artışı • Göç ve mülteci sorunları
4	İktisadi boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji kaynaklarının tükenmesi • Arazinin yanlış kullanımı • Çevreye zarar veren tarım, endüstri ve ulaşım çalışmaları
5	Flora ve Fauna boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Bitki ve hayvan türlerindeki yok olma ve azalma • Ekosistemlerin tahrip edilmesi • Ormanların tahrip edilmesi • Biyolojik çeşitlilikte meydana gelen azalmalar
6	Klimatik boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Ozon tabakasının incelmeye • Küresel ısınma ve sera etkisi • Buzulların erimesi • Tatlı su kaynaklarının azalması • Mevsimlerin ve sıcaklıkların değişmesi
7	Doğal afetler boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Deprem, sel, çığ, heyelan, tsunami • Tropikal siklonlar ve kasırgalar
8	Beşeri afetler boyutu	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük yangınlar • Nükleer sorunlar • Maden ve ulaşımdan kaynaklı kazalar • Bulaşıcı hastalıklar

Genel anlamda çevre sorunu denildiğinde akla gelenler bu kategoriler olmasına rağmen aslında çevre sorunları görüldüğü kadar yalın ve net değildir. Oluşumu ve etkisi bakımından çok boyutlu olup (Avinç, 1997; Şahin vd., 2004) günümüzde dünyanın en önemli sorunları arasındadır. Genel anlamda çevre sorunlarına yol açan faktörleri beş başlık altında toplamak mümkündür:

2.2.1. Hızlı Nüfus Artışı

Çevre sorunlarını oluşturan etmenlerin içerisinde hızlı nüfus artışı büyük önem taşımaktadır. Her yıl dünya nüfusuna ortalama 80 milyon insan daha eklenmektedir. Artan nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanması ise dünya üzerindeki baskıyı giderek arttırmaktadır. Bu ihtiyaçlardan beslenme, barınma, enerji ihtiyacının karşılanması, ortam bozulmalarının artmasından dolayı gün geçtikçe zorlaşmaktadır (Sayhan, 2015).

2.2.2. Plansız Şehirleşme

Kırsal alanlarda daha yüksek olan doğurganlık oranı işsizliği de beraberinde getirmiştir. Kırsalın itici gücü kentlere göçü hızlandırmıştır. Kırsal alanlar boşalırken kentlerin nüfusu beklenenden daha hızlı artmış ve şehirler çevreye doğru genişlemiştir. Herhangi bir plan yapılmadan meydana gelen bu genişleme çarpık kentleşmeye sebep olmuştur. Bunun sonucunda, gecekondulaşma, alt yapı eksikliği çevre sorunları olarak karşımıza çıkarken şehirler aynı zamanda asayiş, ulaşım, sağlık, vb. gibi sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır (Sayhan, 2015).

2.2.3. Doğal Kaynakların Aşırı Kullanımı

18. yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başı Sanayi Devrimi diye nitelendirilen gelişmelerin başlangıcı olarak alınmaktadır. Bu yıllardan itibaren enerji ve hammaddeye olan talep, bilhassa ormanlar ve maden kaynaklarının bulunduğu alanlarda tahribatı da beraberinde getirmiştir. Kimya endüstrisindeki gelişmeler zamanla kimyasal atık sorununu doğurmuştur (Sayhan, 2015).

2.2.4. Aşırı Tüketim

Günümüze yaklaştıkça etkisini daha çok gördüğümüz teknolojik gelişmeler ve tüketimi arttırıcı politikalarla insanların talepleri artmış ve tüketimin fazlalaşması çevre sorunlarına sebep olmuştur. İnsanlar elde ettikleri ürünleri hızlı şekilde kullanıp hızlı şekilde tüketme eğilimine girmişlerdir (Sayhan, 2015).

2.2.5. Zirai Mücadele İlaçları

Tarımsal mücadele ilaçları insanlar tarafından yetiştirdikleri bitkileri zararlılardan korumak amacıyla kullanılır. Ancak, kullanılan ilaçların miktarının arttırılması bu zararın sadece zararlılarla sınırlı kalmasını engellemektedir (Mutlu, 2009:130). Sanayi devrimiyle başlayan makineleşme, tarım alanlarında üretim artışına yol açmıştır. Genişleyen tarımsal üretim alanlarında kimya endüstrisinin ürünü olan kimyasal gübreler ve zararlılarla mücadelede DDT ve türevi böcek öldürücülerin yaygın kullanımı, tarım topraklarının yanında yüzey ve yeraltı sularının kirlenmesine yol açmıştır (Sayhan, 2015). Hızla artan dünya nüfusu ve sanayileşme, gıda üretiminde hem toprağın hem de kimyasal maddelerin verilen kurallara uymadan kullanımına sebep olmuştur. Bu durumda kullanılan kimyasal

gübrelerin ve ilaçların kullanımı insan sağlığını tehdit eder boyutlara yükselmiştir (Sülün ve Sülün, 2009: 98).

Yaşanan tüm bu sorunların giderilmesi ve bugün ve gelecek yıllarda karşılaşılabilecek problemlerin ortadan kaldırılması için bireylerin çevre konusunda duyarlılık kazanması gerekmektedir. Bireylere çevreye duyarlı bir eğitimin verilmesi ve bu sayede duyarlılığın sağlanması çevre konusunda bilinç kazanmada atılacak ilk adım olarak düşünülebilir (Atasoy ve Ertürk, 2008).

2.3. ÇEVRE EĞİTİMİ

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik sahip olduğu akıldır. İnsan akli sayesinde çevresinde olup biteni gözlemler, onlardan ders çıkarır, fikir yürütür ve bu bakımdan devamlı bir öğrenme-öğretme süreci içerisinde yer almaktadır. İnsana kazandırılmak istenen tutum ve davranışlar, beceriler ve değerler esas olarak verilecek bir eğitimle sağlanabilir. Bu bakımdan çevre sorunlarının çözümünde de en önemli olan şey bireylere bu konuda bir eğitimin verilmesidir (Bozkurt, 2009: 210).

Çevre eğitimi, toplumda çevre bilincini geliştirmek, çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek ve bireylerde çevreye yararlı kalıcı davranış süreci oluşturmanın amaçlanması olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle; “çevrenin korunması için tutumların, değer yargılarının, bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ve çevre dostu davranışların gösterilmesi ve bunların sonuçlarının görülmesi sürecidir” (Erten, 2004). 40 yılın üzerinde bir geçmişe sahip olmasına rağmen çevre eğitimi, özellikle son yıllarda insanların çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin görülmeye başlanmasıyla tanımlanmaya çalışılmıştır (Eroğlu ve Keleş, 2009; Stevenson, Wals, Dillon and Brody, 2013).

Çevre eğitiminin temel amacı, sadece bireyleri çevre hakkında bilgilendirmek değil, aynı zamanda çevreyi koruyup, geliştirecek tutum ve davranışların bireye kazandırılmasını da sağlamaktır (Atasoy ve Ertürk, 2008; Bozkurt, 2009: 210). Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Örgütü (US EPA), çevre eğitimi tanımlarken, çevre eğitiminin sadece bir bakış açısı ya da bir ders olmadığını, bireylere eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerilerini kazandırarak bir konunun çeşitli yönlerini nasıl görebileceklerini de öğreten disiplinler arası bir alan olduğunu vurgulamıştır (Karatekin, 2011).

Çevre eğitimi, biyo-fiziki, sosyal-kültürel çevre ve onun problemleriyle ilgili bilgi sahibi olan ve bu problemleri çözmeye nasıl bir katkısı olabileceğinin farkında olan ve bu

problemleri çözmek için gerekli donanıma sahip bireyler yetiştirmeyi hedefler (Uzunoğlu, 1996). İleri (1998), çevre eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmasında çevre eğitiminin çok farklı bilim alanlarını kapsadığını ifade etmiştir. Fen bilimleri ile doğal olayları açıkladığımızı ve sosyal bilimler ve beşerî bilimler ile de insanlığın doğal ekosistemi nasıl algıladığını ve etkilediğini öğrenebildiğimizi vurgulamıştır.

Çevre eğitimi; yeni bir insan tipini, ahlak anlayışını ve tüketim bilincini topluma kazandırmayı, ihtiyacı kadar tüketen, gelecek nesillere karşı sorumluluk hisseden, çevre sorunlarına karşı duyarlı ve çevre dostu davranış gösterebilen çevre bilincine sahip insan modeli yetiştirmeyi amaçlayan öğrenme alanıdır. Çevre eğitimi, dünyadaki hızlı çevresel değişimlere duyarlı, günümüze ait çevre problemlerine çözümler üretebilen, öğrenenlere ihtiyaç duydukları becerileri kazandıran ve çevrenin korunması ve geliştirilmesinde eğitimcilerin aktif rol oynadıkları bir eğitim sürecidir. Her geçen gün küresel anlamda artan çevre sorunları, çevre eğitimi zorunlu kılmaktadır. (Öztürk, 2013: 15-20). Çevre sorunları, birbiriyle ilişkili ekolojik ve sosyo-ekonomik etkenlerden kaynaklandığı için, çevre eğitimi de öncelikle ilgili disiplinleri kapsayabilecek ölçüde “disiplinler arası” biliş, bilinçlenme ve uyanış süreci olmalıdır. Ancak bu şekilde, çevre sorunlarının çok boyutlu nedenleri doğru şekilde anlaşılabilir ve etkili çözüm seçenekleri geliştirilebilir. Sözü edilen ilkeyi destekler şekilde, çevre eğitiminin, sadece biyoloji, çevre gibi bazı derslerin sınırlılığında yürütülmemesi, bundan öte genel eğitim süreçlerinin içeriğini dolduracak şekilde başta sosyal bilimler olmak üzere diğer derslerin de öncelikli konusu olması gerektiği vurgulanmaktadır (Grasel, 2002’den Akt. Özgen, 2012: 406). Çevre kapsam olarak çok geniş bir kavram olduğu için çevre eğitiminin de kapsamlı bir alan olduğu söylenebilir.

Çevre eğitimi sadece biyoloji, ekoloji ya da dış çevre ile ilgili etkinlikleri ifade etmemektedir (Gülay ve Önder, 2011: 71). Doğal veya yapay olsun, insanlar fiziksel çevrelerini korumak bir yana kendi çıkarları doğrultusunda kullanırken bile hiç özen göstermemektedirler. Yaşadıkları ortamlarını, yiyeceklerini, yakacaklarını hatta giysilerini bile doğal çevreden karşıladıklarını umursamadan, yarınlarını düşünmeden yıkıcı faaliyetlerine devam etmektedirler. Ancak artık doğanın taşıma kapasitesinin tükenmekte olduğu da küresel çevre sorunlarıyla açıkça kendini göstermektedir. İnsanların yaşadıkları çevrenin kendileri için ne kadar önemli olduğunu kavrayarak, bir an önce bilinçlenmelerinde kendi gelecekleri için büyük yararlar bulunmaktadır (Bozkurt, 2009: 211; Karataş, 2013: 9).

Çevre eğitimi, çok küçük yaşlarda aile içerisinde başlamalı ve hayatın tüm evrelerinde de devam etmelidir. Çünkü bireyler yaşamları boyunca çevre ile etkileşim içerisinde (Yazkan, 2012: 17). Sadece formal ve örgün eğitim kapsamında değil informal ve yaygın eğitim ortamlarında sağlanan etkinliklerle bütüncül bir çevre eğitimi yapılması; okulların çevre eğitimine uygun olarak düzenlenmesi, devlet kurumları, farklı çevre organizasyonları ya da gönüllü kuruluşlarla çevre temelli çalışmaların nitelik ve nicelik yönünden artırılması yoluna gidilmelidir. Avrupa ülkelerinde giderek yaygınlaşan sürdürülebilir çevre uygulamalarına benzer çalışmaların daha etkin ve geniş katılımı hâle getirilmesi, bu konuda atılacak önemli adımlardan biri olacaktır (Ünal, 2011: 73).

2.4. ÇEVRE KORUMA VE ÇEVRE EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ

Bireylerin, grupların ya da bir bütün olarak ülkelerin çevre korumaya dair girişimde bulunmalarının tam olarak ne zaman gerçekleştiği bilinmemekle birlikte çeşitli kaynaklarda Eski Mısır ve eski Yunan' a kadar dayandığı belirtilmektedir. Her ne kadar çıkış noktası olarak belirli bir ülke verilmese de her ülkenin kendi içerisinde doğaya duyarlı ve yanlış uygulamalara karşı tepki gösteren çevreci grupları var olmuş ve bu tepkilerin bazıları uluslararası boyutlar kazanmıştır (Agarwala, 2006). Genel anlamda bakıldığında ise çevrenin korunmasına dair hareketlerin, çevre kirliliğine sebep olan etmenlerin artmasına yol açan Sanayi devrimi ile birlikte 18. yy'da başladığı söylenebilir. (Carter and Simmons, 2010; Dilek, 2012; Palmer and Neal, 2003). Sanayi devrimi ile başlayıp günümüze kadar hızlı bir şekilde katlanarak artan sanayileşme ve bunun devamında meydana gelen kirlilik ve diğer çevre sorunları insanlarda ve ülkelerde çevreye karşı farkındalığı ve duyarlılığı tetiklemiş ve özellikle 1970'lerden itibaren çevre korumayla ilgili önemli atılımlar yapılmaya başlanmıştır (Palmer and Neal, 2003; Şahin, 2012; Ünal ve Dımışkı, 1999).

1967 yılında 120.000 ton petrol taşıma kapasiteli Torrey Canyon adlı tankerin, İngiltere sahilinde batması sonucunda tonlarca petrolün denize dökülmesi büyük bir çevre felaketine yol açmıştı. 1969 yılında ABD'nin batısındaki Santa Barbara kıyısındaki petrol çıkarma bölgesinde meydana gelen patlama ile 100.000 varile yakın petrol kıyıya boşalmıştır. Yaklaşık 10.000 in üzerinde kuş yaşamını yitirmiştir. Bu ve benzeri kazalar insanlarda çevre duyarlılığını artırmıştır. Diğer taraftan bilim ve teknolojinin hızla ilerlemesi ile insanların özellikle kitle iletişim araçları aracılığıyla dünyanın farklı

yerlerinde yaşanan olaylardan haberdar olması, çevre sorunlarının küresel sorun olarak algılanmasını sağlamıştır (Dilek, 2012).

Kitle iletişim araçlarının yanı sıra çevre sorunlarına dair farklı araştırmacılar tarafından kaleme alınan önemli eserler de çevre duyarlılığı ve bilincinin artmasına katkı sağlamıştır. Zoolog Rachel Louise Carson'un (1907-1964) kimyasal böcek öldürücülerin (DDT ve türevleri) kullanılmaması için yazdığı yazıları ve yaptığı araştırmaları kapsayan "Sessiz Bahar" isimli kitabı çevre bilinci oluşması açısından büyük katkı sağlamıştır. Diğer yandan, Jacques Ellul'un "The Technological Society" (Teknoloji Toplumu) ve Hannah Arendt'in "The Human Condition" (İnsani Koşul) adlı eserlerinde de yazarlar gelişen teknolojinin doğaya uyumsuzluğuna ilişkin çarpıcı gerçeklere vurgu yapmışlardır (Carter and Simmons, 2010; Lytle, 2007).

Sanayici, ekonomist ve akademisyenlerin bir araya gelerek oluşturduğu Roma kulübünün 1972 yılında rapor olarak hazırladığı "Limits to Growth" (Büyümenin Sınırları) adlı kitap da bu konuda değinilmesi gereken çalışmalardan biridir. Çalışmada dünya üzerinde sürekli artışla devam eden kirlenme, üretim, tüketim ve nüfus gibi etmenler aynı hızla artmaya devam ederse, 2000'li yıllarda büyüme sınırına ulaşılabileceğinden istenmeyen durumların oluşacağı öngörülmüştür (Dilek, 2012).

İngiltere'de yayımlanan ve İngiltere'nin daha iyi ve sağlıklı bir geleceğe sahip olabilmesi için çevre kaynaklarına sahip çıkılması ve nüfus artışına dikkat edilmesi gerektiğini konu edinen "The Ecologist's Blueprint For Survival" (Çevrebilimcinin Yaşam Şablonu) adlı çalışma da bu konuda yazılmış önemli eserler arasındadır. Çevre bilincini arttırmak ve geleceğe dair uyarılarda bulunmak amacıyla yazılmış diğer bir kitap ise "Small is Beautiful" (Küçük Güzeldir) kitabıdır. Kitabın yazarı ekonomist E.F. Schumacher kitapta, dünya üzerinde mevcut olan üretim tüketim dağılımını sorgulayarak bu şekilde ilerlemeye devam edilirse insanlığın çok yakında büyük bir ekolojik felaketle karşı karşıya kalacağı üzerinde durmuştur (Dilek, 2012; Şahin, 2012). Ayrıca Greenpeace gibi çevreci örgütlerin yaptığı çalışmalar da çevre bilinci oluşturmada dikkate değer katkısı olan girişimlerdir (Bozkurt, 2009: 212)

Gerek çevre kirliliğine dair medyada çıkan haberler gerekse çeşitli yazar ve kuruluşların ortaya koyduğu eserlerle özellikle 1960 ve 1970 yıllarda çevre kuruluşları ve bu kuruluşlara yapılan gönüllü üyeliklerde artış gözlemlenmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programının (UNEP) 1976 yılında hazırladığı raporda, 70 ülkede çevreden sorumlu bir

merkezin bulunduğu ortaya konulmuştur (Carter and Simmons, 2010; Ünal ve Dımişkı, 1999).

1960'ların sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri ve batı ülkelerinde çeşitli çevre koruma yasaları çıkarılmaya başlanmıştır. Amerika'da 1 Ocak 1969 yılında "Ulusal Çevre Politikası Hareketi" (NEPA) adıyla bir çevre yasası kabul edilmiştir. Daha sonra 1974 yılında İngiltere'de "Kirliliğin Kontrolü" isimli bir çevre yasası çıkarılmıştır. Bu gelişmelerden sonra Norveç, Danimarka, Fransa gibi batı ülkeleri ve Japonya gibi uzak doğu ülkelerinde çevre yasası çıkarılması adına önemli adımlar atılmıştır (Carter and Simmons, 2010).

Uluslararası düzeyde, çevrenin korunmasına yönelik kapsamlı bir çalıma Birleşmiş Milletler(BM) tarafından başlatılmıştır.5 Haziran 1972'de "İnsan ve Çevre" adlı toplantı İsveç'in başkenti Stockholm'de yapılmış ve toplantının sonunda 5 Haziran, Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiştir.

Söz konusu İnsan ve Çevre Konferansında ülkelerin çevreyle ilgili ortak endişeleri dile getirilmiş ve çevreye dair yapılabilecekler ele alınmıştır. Çevre eğitimi konusu uluslararası, küresel bir boyut kazanmıştır. Yapılan konferans sonucunda bir rapor yayınlanarak çevre ile ilgili beş ana başlık belirlenmiştir. Bunlar;

- İnsanların yaşadıkları yerlerin denetimi
- Doğal kaynakların denetimi
- Genel olarak kirlenme
- Deniz kirlenmesi
- Kirlenmenin eğitsel, sosyal ve kültürel yönleri olarak belirlenmiştir.

Stockholm konferansının önerileri doğrultusunda UNESCO Çevre Dairesi 1975 yılında 136 üye ülkede çevre ve çevre eğitimiyle ilgili hazırladıkları anketi uygulamışlardır (Bozkurt, 2009: 212; Dilek, 2012). Bu ankette çevre eğitimiyle ilgili olarak ilerde atılacak adımlar için stratejiler belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda,1975 yılında UNESCO ve Birleşmiş Milletler Çevre Programının işbirliğiyle Uluslararası Çevre Eğitim Programı – (IEEP) başlatılmıştır.

1977 yılında Tiflis'te (Gürcistan) yapılan çevre eğitimine ilişkin hükümetler arası konferansta, uluslararası iş birliğinin önemine dikkat çekilerek, UNESCO ve UNEP' in

girişimlerinin, dolayısıyla Uluslararası Çevre Eğitim Programının(IEEP) tüm uluslararası toplumu kapsayacak şekilde genişletilmesi kararı alınmıştır (Potter, 2010).

Tiflis Konferansı sonunda yayınlanan bildirme ve öneriler “Çevre Eğitiminin” eğitim süreçlerine dâhil edilmesini tavsiye etmektedir. Bildirmede çevre eğitiminin amacını toplumlarda çevre bilinç ve duyarlılığını geliştirmek, birey ve toplumların çevreye dönük yeni davranış biçimi geliştirmelerini sağlamak olduğu belirtilmektedir. Bildirmede ayrıca çevre eğitiminin esasları üzerinde de durularak, okulöncesi eğitimden başlayıp ömür boyu süren bir eğitim olması tavsiye edilmektedir.

Tiflis Konferansı belgelerinde ulusal ve uluslararası düzeyde çevre eğitiminin oldukça geniş bir çerçevesi çizilirken eğitimin hedefleri, amaçları ve pedagojik esasları üzerinde ayrıntılı önerilere yer verilmiştir (Bozkurt, 2009: 213).

1977 Tiflis Bildirgesi'ne göre;

- **Çevre eğitiminin hedefleri:**

- ✓ Kentsel ve kırsal kesimdeki ekonomik, sosyal, politik ve ekolojik olaylar arasındaki bağlaşmanın bilincini ve duyarlılığını geliştirmek,
- ✓ Çevreyi korumak ve iyileştirmek için bireylerin gerekli bilgiyi, değer yargılarını, tutum, sorumluluk ve becerileri kazanmaları yolunda imkân sağlamak,
- ✓ Bireylerde ve bütün olarak toplumda, çevreye dönük yeni davranış biçimi yaratmak, olarak sıralanmaktadır.

- **Çevre eğitiminin amaçları:**

Tiflis bildirgesinde çevre eğitiminin amaçları beş başlık altında şu şekilde ele alınmıştır:

- ✓ **Bilinç:** Bireylerin ve toplumların, tüm çevre ve sorunları hakkında bilinç ve duyarlılık kazanmasını sağlamaktır.
- ✓ **Bilgi:** Bireylerin ve toplumların çevre ve sorunları hakkında temel bilgi ve deneyim sahibi olmalarını sağlamaktır.
- ✓ **Tutum:** Bireylerin ve toplumların çevre içi belli değer yargılarını ve duyarlılığını, çevreyi koruma ve iyileştirme yönünde etkin katılım isteğini kazanmalarını sağlamaktır.

- ✓ **Beceri:** Bireylerin ve toplumların çevresel sorunları tanımlamaları ve çözümlenmeleri için beceri kazanmalarını sağlamaktır.
- ✓ **Katılım:** Bireylere ve toplumlara, çevre sorunlarına çözüm getirme çalışmalarına her seviyeden aktif olarak katılma imkânı sağlamaktır.
- **Çevre Eğitiminin Esasları:**
 - ✓ Çevre eğitimi, çevreyi doğal ve yapay; teknolojik ve sosyal (ekonomik, politik, kültürel, tarihi, ahlaki ve estetik) öğelerden oluşmuş bir bütün olarak ele alınmalıdır.
 - ✓ Okulöncesi eğitimden başlayıp tüm örgün ve yaygın eğitim aşamalarında, ömür boyu süren bir eğitim olmalıdır.
 - ✓ Her disiplinden ilgili kısımları, dengeli ve bütünleştirici bir şekilde bir araya getiren disiplinler arası bir yaklaşımla yürütmelidir.
 - ✓ Öğrencilerin değişik coğrafi bölgelerdeki çevre şartları hakkında öngörü sahibi olmaları için temel çevre sorunlarını yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası açılardan ele alınmalıdır.
 - ✓ Mevcut ve potansiyel çevre şartlarının üzerinde dururken tarihsel ve kültürel boyutu da göz önünde tutmalıdır.
 - ✓ Çevre sorunlarına karşı önlem almak ve çözüm getirmek için yerel, ulusal ve uluslararası işbirliğinin değerini ve gerekliliğini öne çıkarmalıdır.
 - ✓ Kalkınma ve büyüme için yapılan planlarda çevre boyutunu göz önünde tutmalıdır.
 - ✓ Öğrencilerin, öğrenme yaşantılarının planlanmasında rol sahibi olmalarını sağlamalı; karar almaları ve aldıkları kararın sonuçlarını kabul etmeleri için fırsat tanınmalıdır.
 - ✓ Çevre duyarlılığı, bilgisi, problem çözme becerisi ve değer yargılarının biçimlendirilmesi her yaş grubuna hitap edecek şekilde verilmeli; erken yaşlarda öğrencilerin kendi toplumlarına yönelik çevre duyarlılığı üzerinde özellikle durmalıdır.
 - ✓ Öğrencilerin, çevre sorunlarının gerçek nedenlerini kendilerinin bulmasına yardımcı olmalıdır.
 - ✓ Çevre sorunlarının karmaşıklığını ve bu yüzden de eleştirel düşüncenin ve problem çözme becerisinin gereğini vurgulamalıdır.

- ✓ Uygulamalı etkinlik ve ilk elden deneyimlerin üzerinde özellikle durarak, çevre hakkında çevreden öğrenmek/öğretmek için değişik öğrenme ortamlarından ve eğitim yaklaşımlarından faydalanmalıdır (Bozkurt, 2009: 213; Ünal ve Dımışkı, 1999).

1987 yılında BM Genel Kurulu Kararı ile kurulan Çevre Kalkınma Komisyonu'nun " Ortak Geleceğimiz - Our Common Future" başlığıyla hazırladığı rapor da çevre bilincinin uluslararası düzeyde gelişmesine katkı sağlayacak çalışmalardan biridir. Raporunda, insanlığın bir tehdit altında olduğu ve bunun için tüm dünyayı etkileyecek ortak tedbirlerin alınması gerektiği anlatılmaktadır. 1992 tarihinde 170 ülkenin katılımıyla Brezilya' da The Earth Summit (Dünya Zirvesi) yapılmış ve çevre üzerine alınan kararlarla bu zirve, Stockholm Konferansı'nın bir devamı niteliğinde sayılmıştır (Agarwala, 2006).

Brezilya'nın Rio De Jenerio kentinde 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı dünya liderlerinin yanı sıra, uluslararası ve bölgesel örgütleri, sivil toplum kuruluşlarını, kadınları, çocukları, çiftçileri, işçileri, yerli halkları ve onların temsilcilerini bir araya getirme başarısını göstermiştir. Yapılan bu Dünya Zirvesi toplantısında yayımlanan "Gündem 21" çevre eğitimine yeni bir bakış kazandırmıştır. Okul dışında ayrıca sivil toplum örgütleri aracılığı ile halkın çevre koruma sürecinde etkin katılımının sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır.

1993 yılında imzalanan Maastricht Anlaşmasıyla da çevrenin korunmasına ilişkin hususlar, Avrupa Birliği hedefleri arasında yer almaya başlamıştır (Çokgezen, 2007). 1960'lı yıllardan günümüze gelinceye kadar dünyada çevre eğitimi sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Bu değişim Tablo 2. 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Çevre Eğitiminde Ana Eğilimler (Palmer, 1998)

Yıl	Ana Eğilimler
1960	Doğa çalışmaları Bitkiler ve hayvanlar ve onları destekleyen fiziksel sistemler hakkında öğrenme
	Alan çalışması Biyoloji, coğrafya vb. belirli akademik uzmanlar tarafından ele alınmış
1970	Dışarıda yapılan/macera eğitim İlk elden deneyim için doğal çevrenin artan kullanımı
	Saha çalışmaları merkezleri Alan ve çevre/dış mekan eğitim merkezlerinde büyüme- araştırma ve pratik etkinlikler yoluyla farkındalık (bilinç) geliştirme merkezleri
	Doğal kaynakları koruma eğitimi Doğal kaynakları koruma konusunda öğretim

	Şehir çalışmaları Çevre inşasının çalışması, sokakta
	Küresel eğitim Çevresel konuların geniş bir vizyonu
	Kalkınma eğitimi
1980	Çevre eğitimi politik bir boyuta sahiptir
	Değerler eğitimi Kişisel deneyimler yoluyla değerlerin belirginleştirilmesi
	Eylemsel araştırmalar Toplum sorunlarını çözme. Öğrenci liderliğinde problem çözme, saha içeren
	Güçlenme Sosyo-çevresel sorunların çözümünü amaçlayan iletişim, kapasite oluşturma, problem çözme ve eylem
1990	Sürdürülebilir bir gelecek için eğitim Katılımcı eylem, ekolojik sorunları çözme ve davranış değiştirme yaklaşımları
	Ortak topluluklar
2000	Sosyo-ekolojik problemleri çözmek için birlikte çalışan öğrenciler, öğretmenler, politikacılar, sivil toplum kuruluşları (s. 23).

Tablo 2. 2’den de anlaşılabilceği gibi 1960 yılından 2000’li yıllara doğru çevre eğitiminde üzerinde durulan konular değişiklik göstermiş ve ilk başlarda doğanın tanınması ve öğrenilmesi çalışmaları üzerinde durulurken, 1980-2000’li yıllar arasında çevre ile ilgili problemlerin nasıl çözüleceğine ilişkin konular üzerinde çalışılmaya başlanmıştır.

2.5. TÜRKİYE’DE ÇEVRE KORUMA VE ÇEVRE EĞİTİMİNİN TARİHÇESİ

Türkiye’de çevreye duyarlılığa dair ilk hareketler yöresel çevre sorunlarına yönelik ortaya çıkmıştır (Dilek, 2012). 1970’lerden sonra Çarşamba Ovası’nda açılan fabrikalardan dolayı çevrenin kirlenmesi, Etibank Bakır İşletmeleri’nin Murgul’daki bitki örtüsüne zarar vermesi, Ankara Elmadağ’da barut ve çimento fabrikalarının tarım arazilerini olumsuz etkilemesi, İzmit Körfezi’nde meydana gelen kirlilik yöredeki insanların seslerini merkezi yönetime duyurmaya çalışmalarına yol açmıştır. 1975, 1977 ve 1978 yıllarında yapılan protesto ve mahkeme başvurularıyla Türkiye’deki çevre sorunlarına yönelik ilk tepkiler doğmaya başlamıştır. Anayasal süreçte Türkiye’de çevre bilinci ise, anayasanın 56. maddesinde yer alan “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir” ilkesi ile kendini göstermektedir.

1984 yılında Gökova’da termik santral yapılacağı söylentileri sonucu yöre halkının doğal güzelliklerin tahrip edilerek santral yapılmasına karşı çıkması ve protestolar yapması, termik santral inşasının durdurulmasını sağlayamasa da 1980’lerin ilk çevreci tepki niteliğindeki olayı sayılabilir. Daha sonra 26 Nisan 1986 yılında Çernobil faciasının yaşanması, Türkiye’de nükleer santrallerin yıkıcı etkilerinden söz edilmeye başlanmasına sebep olmuştur. 1987 yılında Köyceğiz Dalyan’da Caretta-caretta kaplumbağalarının yumurtladıkları bölgeye kurulması düşünülen turistik tesis için protestolar ve eylemler yapılmış, sonuçta yatırım şirketi otel yapmaktan vazgeçmek zorunda kalmıştır. 1989’da Aliağa’da termik santral kurulacağı haberleri üzerine yapılan protestolarda da Türkiye’de çevre bilincinin gelişimine işaret eden önemli örneklerden sayılmaktadır (Dilek, 2012).

1996-2000 yılları arasını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu da çevre bilincinin kazandırılmasına ilişkin atılmış önemli adımlardan sayılabilir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Çevre Özel İhtisas Komisyon Raporu’nda çevre eğitiminin bireye kazandırmak istediği amaçları aşağıdaki şekliyle sıralanmıştır:

1. İnsan etrafında gelişen çevre ve doğa olaylarına karşı daha hassas bir yaklaşım olanağını yaratacak ve çevredeki olayları duyu organları yolu ile algılayabilecek,
2. Yapay çevre ile doğal çevrenin özelliklerini karşılaştırmalı olarak çözümlenip, aralarında etkileşim ağını inceleyebilecek,
3. Çevre araştırmaları yapabilmek için gerekli teknik ve metotları öğrenip uygulayabilecek,
4. Çevre bilimleri ile diğer disiplinler arasındaki dinamikleri ve kaçınılmaz bağlantıları inceleyip kavrayabilecek,
5. Karar verme yeteneği gelişmiş, böylece çevre sorunlarını tanımlayıp çözümlenmeyi gerçekleştirebilecek işlev ve becerileri kazanmış,
6. Çevre ile ilgili olayları izleyip kişinin ister yakınında ister uzağında meydana gelmiş olsun bu olaylarla bütünleşmesinin önemini hisseden,
7. Yakın çevresinde ve kendi yaşam ortamında doğayı koruma felsefesini geliştirip tatbik edebilen,
8. Sosyal yaşamında gerekli olan özellikleri (özgüven, sorumluluk, yaratıcılık, kendini diğerlerine anlatabilme, inandığını uygulayabilme gibi) gelişmiş,
9. Sahip olduğu değer yargılarının neler olduğunu bilen ve diğer kişilerin aynı değer yargılarına sahip olmaması halinde doğan çelişkileri uzlaşma ile nasıl giderebileceğini bilen,

10. Doğal çevrenin özelliklerini bozmadan hatta korumak ve geliştirme yapabilecek sosyal faaliyetler yaratabilen veya bunlara katılan fertler eğitilmelidir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1995).

Türkiye’de çevre eğitimi gerek kamu kuruluşları gerekse özel kuruluşlar tarafından desteklenmeye çalışılmıştır. Ülkeler arası diplomatik ilişkileri de belirleyen bir faktör haline gelen çevre ve çevre sorunları güncelliğini korumuştur. Türkiye Avrupa Birliği’ne üyelik yolunda çevre sorunları ile ilgili çeşitli düzenlemeler ile karşılaşmıştır. Bu düzenlemeler özellikle 2003 yılında açıklanan katılım ortaklığı belgesiyle açıklanan hükümler Avrupa Birliği Çevre Politikasına uyumu konusundaki yükümlülükleri ortaya konmuştur (Alım, 2006).

Avrupa Birliği Genel sekreterliği, Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı’na göre (2003) ulusal programımızın öngördüğü öncelikler ise şunlardır (Alım, 2006):

1. Su kalitesinin iyileştirilmesi,
2. Atık yönetiminin etkinleştirilmesi,
3. Hava kalitesinin iyileştirilmesi, doğanın korunması,
4. Çevresel Etki Değerlendirilmesi (ÇED) sürecinin güçlendirilerek etkinleştirilmesi ve stratejik çevresel değerlendirme direktifine uyum sağlanması,
5. Çevresel gürültü yönetimi,
6. Kimyasallar yönetimi,
7. Genetik olarak yapısı değiştirilmiş organizmalar,
8. Nükleer güvenlik,

Belirlenen yükümlülükler için üretilen politikalarla çevre sorunlarının azaltılması hedeflenmektedir. Ülkemizde 1930’lu yıllardan başlayıp günümüzde uygulanan yasaların bir kısmı çevre ile ilgili yaptırımlar içermektedir. Özellikle çevre sorunlarına ilişkin yapılan eylemlerin ses getirmesiyle birlikte 1983 yılında 2872 Sayılı Çevre Kanunu çıkarılmış, 1991 yılında ise Çevre Bakanlığı kurulmuştur. 1982 Anayasasınının 56. Maddesinde “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” ifadesi yer almıştır. Hem devlet için hem de vatandaş için önemli ödev ve sorumluluklar getirilmiştir. 11 Ağustos 1983 tarihinde yayımlanmış olan 2872 Sayılı Çevre Kanunu, çevre sorunlarıyla ilgili olarak doğrudan düzenlenmiştir ve “kirleten öder” sloganıyla ciddi yaptırımlar devlet ve birey için uygulanmıştır (Kocakurt ve Güven, 2005). Çevre sorunlarının güncel bir mesele olmasıyla birlikte çevre sorunlarıyla baş edebilmek için çevre eğitimiyle ilgili

önemli adımlar atılmıştır. 14.10.1999 tarihinde Çevre Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında “Çevre Eğitimi Konularında Yapılacak Çalışmalara İlişkin İşbirliği Protokolü” imzalanarak yürürlüğe konulmuş ve protokol çerçevesinde;

1. Okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocuklarda çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla uygulamalı çevre eğitimine ağırlık verilmesi,
2. Ortaöğretim kurumlarında öğretmen ve öğrencilerde çevre bilincinin geliştirilmesi için çevre eğitime yer verilmesi,
3. Ortaöğretim kurumlarında Milli Eğitim Bakanlığınca uygun görülen programlarda Çevre Dersinin haftada bir saat olmak üzere zorunlu ders olarak ders programlarında yer alması,
4. Mesleki Teknik Eğitim Programlarında olduğu gibi Çıraklık Eğitim programlarında da çevre konularına yer verilmesi,
5. Ülke genelinde tüm öğretmen ve öğrencilerin çevre konusunda bilgilendirilmelerinin sağlanması amacıyla çevre eğitime yönelik hizmet içi eğitim kurslarının düzenlenmesi konularında çalışmalar başlatılmıştır (Kocakurt ve Güven, 2005).

İmzalanan protokollerle çevre eğitime olumlu katkı sağlanmaya çalışılmış hatta “Çevre Eğitimi Pilot Projesi” tanıtım toplantıları gerçekleştirilmiştir. Çevre bilincinin ve duyarlılığının geliştirilmesi için, çevre eğitiminin önemi protokolün sıralanan maddelerinden anlaşılmaktadır.

Bugün gerek dünyada gerekse Türkiye’de yapılan pek çok çalışmaya bakıldığında, çevre bilincinin erken yaşlarda kazandırılması gerektiği ve bunun için öğretmenlere de çok büyük görevlerin düştüğü önemle vurgulanan bir noktadır. Bireyin çevreye duyarlı bir vatandaş olarak yetişebilmesi için okul öncesi eğitiminden başlayarak üniversiteye kadar çevre eğitimi ile iç içe olması ve bir değer olarak çevreye duyarlı olmayı öğrenmesi gerekmektedir (İleri, 1998). Bu çalışmanın konusu Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirmesi olduğundan ilköğretim kademesine de değinmek yararlı olacaktır.

2.5.1. İlköğretimde Çevre Eğitimi

Örgün eğitim basamaklarının hepsi çevre eğitimi açısından önem taşımaktadır. Fakat ilköğretimin yeri örgün eğitim basamakları içerisinde çok mühimdir. 1997 yılında 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle birlikte ilköğretim çağındaki her öğrenciye çevre duyarlılığı ve çevre bilinci kazandırma fırsatı doğmuştur. Bu fırsatın iyi değerlendirilmesi,

Türkiye'nin doğal kaynaklarının korunmasında ve çevre sorunlarının çözümünde ciddi mesafeler alınmasını sağlayabilir. Ülke nüfusumuzun büyük bir kısmı ilköğretim basamağından geçmesine rağmen çevre bilinci ile ilgili artarak devam eden çevre sorunlarına sessiz kalmaları, ilköğretim programının çevre eğitimi açısından sorgulanmasını gerektirmektedir (Karatekin, 2011).

İlköğretim ilk üç basamağında okutulan Hayat Bilgisi dersinde çevre ile ilgili konular giriş düzeyinde verilmektedir. Hayat bilgisi dersinin devamı niteliğinde olan ve 4. ve 7. Sınıflar arasında okutulan Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinde de sarmal program gereği çevre konularına genişletilerek yer verilmektedir. Çevre konusunun disiplinler arası yapısından kaynaklı olarak (Carter and Simmons, 2010; Karatekin, 2013; Palmer and Neal, 2003; Winther, Sadler and Sounders, 2010) bu derslerin yanında ilk ve ortaokulda okutulan Türkçe, Matematik, Müzik, vb. gibi derslerde de çevreye ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, özellikle özel okullarda, çevre bilincini artırmaya yönelik ek dersler uygulanmaktadır. Fakat, devlet okullarında ek derslerin verilmesine talebe göre karar verilmektedir (Eroğlu ve Keleş, 2009). Devlet okullarında çevreye ilişkin derslerin talebe göre verilmesi okullarda bu konuda sorun meydana gelmesine sebep olmuştur. Her ne kadar revize edilen programlarla bireylere çevre ve çevre bilinci ile ilgili bilgi, beceri ve değerler kazandırılmaya çalışılsa da; 5 Haziran Çevre Günü'nde okullarda düzenlenen etkinliklerin çevre bilinci anlayışını ortaya koymaması bireylerin bu konuda eksik ya da yanlış kazanımlara sahip olmasına yol açmaktadır (Tüysüzoğlu, 2005).

Karatekin (2011), çalışmasında ilköğretimde çevre eğitiminin ağırlıklı olarak Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Çevre, Sağlık, Trafik okuma dersi içinde verildiğini belirtmiş ve yapılan program değişiklikleri sonucunda günümüzde de çevre eğitimi en çok Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji dersi içinde verildiğini ifade etmiştir.

İlkokullarda çevre eğitimi, konu alanı olarak Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde geçmektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programlarına değinmek yararlı olacaktır.

2.5.1.1. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Çevre Eğitimi

Fen Bilgisi dersi öğretim programı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerine bakıldığında, çevre ile ilgili olarak:

1. Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerilerini ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek,
2. Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmek ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek,
3. Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmede fen bilimlerine ilişkin bilgi, bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak,
4. Bilimin, teknolojinin gelişmesi, toplumsal sorunların çözümü ve doğal çevredeki ilişkilerin anlaşılmasına olan katkısını takdir etmeyi sağlamak,
5. Doğada meydana gelen olaylara ilişkin merak, tutum ve ilgi geliştirmek kazanımlarına rastlanmaktadır (MEB, 2005a).

Fen Bilgisi dersi programlarında sınıf düzeyine göre çevre eğitimi ile ilgili yer alan konu ve kazanımlar ise aşağıdaki tablolarda verildiği şekildedir.

Tablo 2.3. 4. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB, 2005a)

Ünite	Kazanımlar
Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım	<ul style="list-style-type: none"> • Çevresinde farklı tipte yaşam alanları olduğunu keşfeder. • Çevresindeki bir yaşam alanındaki canlıları ve bu canlıların içinde bulunduğu şartları gözlemler ve kaydeder.
Gezegelimiz Dünya	<ul style="list-style-type: none"> • Atatürk'ün çevre ile ilgili yaptığı çalışmalara örnekler verir. • Çevreyi korumak amacı ile yapılan birçok faaliyete gönüllü olarak katılır. • Yaşadığı çevredeki ses kirliliğini azaltmak için alınabilecek önlemleri tartışır. • Düzensiz ve şiddetli yüksek seslerin, ses kirliliğine (gürültüye) neden olacağını fark eder. • Erozyonla toprak kaybı arasında ilişki kurar.

Tablo 2. 3'de görüldüğü gibi, 4. Sınıf Fen ve Teknoloji dersinde verilen kazanımlar genellikle bireyin yakın çevresinde karşılaşacağı çevre olayları ve çevre kirliliği konularında şekillenmektedir. Bu durum programın sarmal özelliğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca konuların genel bir çevre bilgisi verdiği kazanımlardan da anlaşılmaktadır.

Tablo 2.4. 5. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB; 2005b)

Ünite	Kazanımlar
Canlılar Dünyasını Gezelim ve Tanıyalım	<ul style="list-style-type: none">• İnsan faaliyetleri sonucu hangi çevre sorunlarının oluştuğunu öğrenir.• İnsan faaliyetleri sonucu oluşan çevre sorunlarına yönelik çözüm önerileri geliştirir.
Yer Kabuğunun Gizemi	<ul style="list-style-type: none">• Fosillerin nasıl oluştuğunu ve fosil çeşitlerinin neler olduğunu bilir.• Fosil bilimi ve fosil bilimcileri bilir.• Doğal anıtların neler olduğunu bilir, bunların kültürel miras olarak önemini kavrar.• Doğal anıtların korunması ile ilgili öneriler geliştirir.• Erozyon ve heyelan arasındaki farkı kavrar.• Erozyonun yol açabileceği zararlar ile ilgili farkındalık geliştirir.• Erozyonu önlemek için çözüm önerileri geliştirir.• Yer altı ve yer üstü suyunu ayırt eder. Bu sulara örnekler verir.• Yer altı ve yer üstü sularının kullanım alanlarını öğrenir Hava, su ve toprak kirliliğinin nedenlerini bilir.• Çevre kirliliklerinin yol açacağı olumsuz sonuçları kavrar.• Çevre kirliliğini önlemek için alınabilecek önlemler ile ilgili farkındalık geliştirir.

Tablo 2.4 incelendiğinde, 5. Sınıf Fen Bilgisi dersinde verilen çevre kazanımlarının 4. sınıf kazanımlarına göre biraz daha ayrıntılı olduğu ve daha çok doğal kaynaklar ve çevre sorunları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 2.5. 6. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB;2005b)

Ünite	Kazanımlar
Madde ve Isı Madde ve Değişim	<ul style="list-style-type: none">• Binalarda ısı yalıtımının önemini, aile ve ülke ekonomisi ve kaynakların etkili kullanımı bakımından tartışır.• Binalarda kullanılan ısı yalıtım malzemelerinin seçilme ölçütlerini belirler.• Alternatif ısı yalıtım malzemeleri geliştirir.• Farklı türdeki yakıtların ısı amaçlı kullanımının, insan ve çevre üzerine etkilerini araştırır ve sunar.

Tablo 2.5 incelendiğinde, 6. Sınıf kazanımlarının madde-enerji ilişkisi, enerji kaynaklarının çevre üzerine etkileri konularına yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 2.6. 7. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB, 2005b)

Ünite	Kazanımlar
Maddenin Yapısı ve Özellikleri Madde ve Değişim	<ul style="list-style-type: none"> Evsel atıklarda geri dönüştürülebilen ve dönüştürülemeyen maddeleri ayırt eder. Evsel katı ve sıvı atıkların geri dönüşümüne ilişkin proje tasarlar. Geri dönüşümü, kaynakların etkili kullanımı açısından sorgular. Yakın çevresinde atık kontrolü sorumluluğunu geliştirir Atık suların arıtımına yönelik model oluşturur ve sunar Geri dönüşüm tesislerinin ekonomiye katkısını tartışır
İnsan ve Çevre İlişkileri Canlılar ve Hayat	<ul style="list-style-type: none"> Biyo-çeşitliliğin doğal yaşam için önemini sorgular. Biyo-çeşitliliği tehdit eden faktörleri, araştırma verilerine dayalı olarak tartışır ve çözüm önerileri üretir. Ülkemizde ve Dünya’da nesli tükenen ya da tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan bitki ve hayvanları araştırır ve örnekler verir.
Elektrik Enerjisi Fiziksel Olaylar	<ul style="list-style-type: none"> Elektrik enerjisinin bilinçli ve tasarruflu kullanılmasının aile ve ülke ekonomisi bakımından önemini tartışır.
Güneş sistemi ve ötesi	<ul style="list-style-type: none"> Uzay kirliliğinin sebeplerini ifade ederek bu kirliliğin yol açabileceği olası sonuçları tahmin eder.

Tablo 2.6 incelendiğinde, 7. Sınıf Fen ve Teknoloji dersinde verilen kazanımlarda çevre konularına daha geniş yer verildiği ve atıklar, biyo-çeşitlilik, çevre kirliliği, nesli tükenen bitki ve hayvanlar konularını kapsadığı görülmektedir.

Tablo 2.7. 8. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB, 2005b)

Ünite	Kazanımlar
Canlılar ve Enerji İlişkileri Canlılar ve Hayat	<ul style="list-style-type: none"> Madde döngülerinin yaşam açısından önemini sorgular. Ozon tabakasının seyrelme nedenlerini ve canlılar üzerindeki olası etkilerini araştırarak sorunun çözümü için öneriler üretir ve sunar. Kaynakların tasarruflu kullanımına yönelik proje tasarlar. Katı atıkları geri dönüşüm için ayrıştırmanın önemini ve ülke ekonomisine katkısını, araştırma verilerini kullanarak tartışır ve bu konuda çözüm önerileri sunar.
Doğal Süreçler	<ul style="list-style-type: none"> Günümüzdeki biyo-teknoloji uygulamalarının olumlu ve olumsuz etkilerini, araştırma verilerini kullanarak tartışır.

Tablo 2.7’de görüldüğü gibi, 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında verilen çevre kazanımlarının madde-enerji döngüsü, kaynakların tasarruflu kullanılması, biyo-teknolojik uygulamaların çevre üzerine etkilerinin öğrenilmesini kapsadığı görülmektedir.

Fen ve Teknoloji dersi kazanımları incelendiğinde; verilen kazanımların genellikle çevre olayları, çevre kirliliği, doğal kaynaklar ve çevre sorunları, atıklar, biyo-çeşitlilik, çevre kirliliği, nesli tükenen bitki ve hayvanlar, madde-enerji döngüsü, kaynakların tasarruflu kullanılması, biyo-teknolojik uygulamaların çevre üzerine etkileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bakımdan Fen ve Teknoloji dersinde çevre konularına ilköğretimde yer verildiği söylenebilir.

2.5.1.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çevre Eğitimi

Çevre eğitimi bütün örgün eğitim basamaklarındaki dersler açısından önemlidir. Fakat Sosyal Bilgiler dersi etkili vatandaş yetiştirme görevini üstlenmiş ve toplumsal konuları içinde barındıran bir ders olduğu için çevre eğitimi açısından ayrı bir öneme sahiptir. 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan Sosyal Bilgiler genel amaçlarından bazıları doğrudan çevre bilinci ile ilgilidir. Bu amaçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
2. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
3. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
4. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
5. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
6. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir şeklinde sıralanabilir. (MEB, 2005c)

Sosyal Bilgiler, ilköğretimde ilk üç sınıfta okutulan Hayat Bilgisi dersinin ilköğretim 4. sınıf ve ortaokulda bir bakıma geliştiği ve konu açısından ayrıntıların verilmeye başlandığı şeklidir (Binbaşıoğlu, 2003; Kabapınar, 2014). Sosyal Bilgiler, bireylerin toplumsal hayatı daha iyi tanımasına, daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olur (Kılıç, 1994; MEB, 2009; Öztürk, 2009).

Sosyal Bilgiler dersi programlarında sınıf düzeyine göre çevre eğitimi ile ilgili tema ve kazanımlar Tablo 2. 8’de verilmiştir.

Tablo 2.8. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB, 2005c)

Ünite	Kazanımlar
Yaşadığımız yer	<ul style="list-style-type: none"> • Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. • Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.
İyi ki Var	<ul style="list-style-type: none"> • Teknolojik gelişmeler sonucu doğal kaynakların hızla tükenmesinin ve doğal çevrenin kirletilmesinin önüne geçebilmek için atık maddelerin geri kazanımının önemini öğrenir.

Tablo 2.8 incelendiğinde, 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan çevre kazanımlarının çevreyi tanımak, doğal afetlere hazırlıklı olmak, kaynakların doğru kullanımı ve atıkların geri kazanımı konularını kapsadığı görülmektedir. Ayrıca konuların programın özelliğinden kaynaklı olarak bireyin çevresinden başladığı ve genel konulara yer verildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 2.9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB; 2005c)

Ünite	Kazanımlar
Adım Adım Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> • Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesnelere ve yapıları tanır.
Bölgelerimizi Tanıyalım	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir. • Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir. • Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir. • Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.
Toplum İçin çalışanlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. • Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır. • Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir. • Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır
Hepimizin Dünyası	<ul style="list-style-type: none"> • Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.

Tablo 2.9 incelendiğinde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında verilen çevre kazanımlarının doğal ve tarihi zenginlikleri tanıma, insan-ortam ilişkisi, çevredeki doğal afetlerin farkına varması, sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin öğrenilmesi konularını kapsar. Ayrıca ortak miras hakkındaki bilginin kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 2.10. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB; 2005d)

Ünite	Kazanımlar
Yeryüzünde Yaşam	<ul style="list-style-type: none"> Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur. Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.
Ülkemizin Kaynakları	<ul style="list-style-type: none"> Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
Elektronik Yüzyıl	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.
Ülkemiz Ve Dünya	<ul style="list-style-type: none"> Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.

Tablo 2.10 incelendiğinde, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan çevre kazanımlarında eski medeniyetler ve yaşam ortamlarının tanınması, doğal kaynakların önemi, bilimsel gelişmelerin yaşama etkisi, doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliğinin önemini kavrama kazanımları yer almaktadır.

Tablo 2.11. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Çevre ile İlgili Tema ve Kazanımlar (MEB, 2005d)

Ünite	Kazanımlar
Ekonomik ve Sosyal Hayat	<ul style="list-style-type: none"> Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
Ülkeler arası Köprüler	<ul style="list-style-type: none"> Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

Tablo 2. 11 incelendiğinde, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çevrenin elemanlarından toprak üzerinde durulmuş, ekonomik kaynak olarak toprağın önemi kavratılmaktadır. Ayrıca küresel sorunlar karşısında birey olarak sorumluluk olgusunu kazandırmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi kazanımları incelendiğinde; verilen kazanımların genellikle çevreyi tanımak, doğal afetlere hazırlıklı olmak, kaynakların doğru kullanımı, atıkların geri kazanımı, doğal ve tarihi zenginlikleri tanıma, insan-ortam ilişkisi, çevredeki doğal afetlerin farkına varması, sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri, eski medeniyetler ve yaşam ortamlarının tanınması, doğal kaynakların önemi, bilimsel gelişmelerin yaşama etkisi, doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliğinin önemi, küresel sorunlar karşısında birey olarak sorumluluk olgusunu kazandırma gibi amaçlara yoğunlaştığı görülmektedir.

Buraya kadar tablolarla açıkladığımız kazanımlardan anlaşılacağı üzere 4. sınıftan 7. sınıfa kadar Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi derslerinde genelden özele bir yapıda çevre eğitime yer verilmiştir. Bu çerçevede doğal kaynaklar, kaynak kullanımında israfın önlenmesi, geri dönüşümün önemi, enerji kullanımında çevresel etkiler, doğal afetlerin tanınması, bireyler üzerine düşen sorumlulukların kazanılmasının ana hedef olduğu görülür. Ayrıca, Fen ve Teknoloji dersinde daha madde odaklı kazanımlar yer alırken Sosyal Bilgilerde daha çok birey ile ilişkisi bakımından kazanımlar vurgulanmıştır.

2.5.2. Ortaöğretimde Çevre Eğitimi

Gelecek nesillere daha iyi bir ortam bırakabilmek sadece örgün eğitim kademelerinden birinin ya da bir kaçının görevi değildir. Aile ile başlayan bu süreç örgün eğitim kademelerinde aldığı eğitimin sarmal program anlayışıyla işlenmelidir. Gençlere çevre bilinci konusunda mühim görevler düşmektedir (Köse, 2010).

Örgün eğitim birimlerinden ortaöğretim için çevre eğitimini özetlenecek olursa örgün eğitim sürecini tamamlayan bireylerin çevre konularında sorumlu davranış sergilemeleri, doğal kaynaklara karşı bilinçli etkili vatandaş olmak için gerekli donanıma ulaşmış olmaları beklenir. Temel çevre bilgisi, çevre konularında bilinçli olma, araştırma ve değerlendirme yapma, bilgiyi kullanma ve farklı çözüm teknikleri kullanarak sorunun çözüme ulaştırılması gibi bilgi ve becerilerin kazandırılması hedeflenir (İleri, 1998).

Çevre eğitimi konusunda gençlere fırsat sunulmalı ve gençlerin grup içinde faaliyet göstermesi sağlanmalıdır. Ülkemizin istikbali için gençlerin çevre koruma çalışmalarına katılması son derece önemlidir (Yücel ve Morgil, 1998).

Ülkemizde, çevre eğitimi, başta 9. sınıfta “Çevre ve İnsan” adı altında ayrı bir ders şeklinde verilirken, daha sonra bu ders kaldırılarak çevre konuları Biyoloji derslerinde okutulmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda, ilköğretimden ortaöğretimin sonuna kadar çevre eğitiminin verildiği bağımsız bir ders kalmamıştır. 9. sınıf Biyoloji müfredatının “Dünya Ortamı ve Canlılar” başlığı altında, ilk kez ekosistemin yapısı, işleyişi ve çevre bozulması ayrı bir bölüm içinde etraflı şekilde ele alınmaktadır. Sonraki yıllarda okutulan Biyoloji derslerinde ise bu kapsamda çevre konularına yer verilmemektedir (Özdemir, 2007).

Uzun ve Sağlam (2007) da yaptıkları çalışmalarında bu durumu açıklamış ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun, seçmeli olarak verilen “Çevre ve İnsan” dersinin orta öğretim kurumlarının çoğunda açılmadığını, açılanlarda ise, öğrencilere çevre eğitimi ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırılmadığını ve bu durumun öğrencilerde “Çevre ve insan” dersine yönelik ilgiyi yok ettiğini belirttiklerini vurgulamışlardır.

Ayrıca, Uzun ve Sağlam (2007) araştırma sonucunda, öğretmenlerin çevre konularıyla ilgili uygulama olanakları bulamadıkları, kuramsal ve pratik bilgilerin yeterince verilemediği, güncel çevre sorunlarına yeterince değinilmediği, dolayısıyla öğrencilerin çevreye karşı duyarlı bireyler olarak yetiştirilmesinde programların yetersiz kaldığı görüşünde bulduklarını tespit etmişlerdir.

Ortaöğretim programı içerisinde çevre konularına yer veren diğer önemli bir derste coğrafya dersidir. Ortaöğretim coğrafya dersi öğretim programı içerisinde, çevre konularına “Çevre ve Toplum” ve “Doğal sistemler” öğrenme alanları altında toplam 30 kazanımda yer verilmektedir (MEB, 2010). Bunun yanında diğer derslerle de ilişkili olarak disiplinler arası yapıda çevre konuları üzerinde durulmaktadır.

2.5.3. Yükseköğretimde Çevre Eğitimi

Çevre sorunları günümüz dünyasının en önemli sorunları arasındadır. Bu güncel meselede yükseköğretim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Aynı zamanda çevre sorunlarının sebep olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar Türkiye'nin geleceği açısından tehdit oluşturmaktadır. Doğal kaynakların tükenmekte oluşu bu tehditlerin en başında gelmektedir. Bu ve benzeri tehditlere karşı çözüm yollarının en önemlisi geleceğin yetişkinleri olan gençlerde çevre bilinci olgusunun geliştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesidir. Gelecek kuşakların daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir dünyada yaşayabilmeleri için bunun başarılması gerekmektedir.

İleri (1998), çevre eğitimi ile ilgili olan çalışmasında “çevre için eğitim” kavramından bahsetmiştir. Çevre için eğitim kavramı altında yükseköğretimde çevre eğitiminin önemine vurgu yapmıştır.

Üniversiteler, bir toplumun gelecek nesillere ışık tutacak uzmanlarını yetiştirmektedir. Bu bakımdan, bireylere yol gösterici bir kimliğe bürünen öğretmen ve eğitimcilerin çevre bilincinden yoksun olmaması gerekmektedir. Bu nedenle, örgün eğitim kurumlarının öğretim programları çevre konularının öğretimi açısından oldukça önem taşımaktadır. Toplumların eğitiminde en önemli görevi üstlenmiş olan hem örgün hem de yaygın eğitim kapsamındaki öğretmenlerin ve eğitimcilerin de bu konuda eğitilmesi gerekmektedir (Tüysüzoğlu, 2005).

Çevre eğitimi tüm ülkeyi doğrudan etkilemeli ve sürece toplumun katılımı gerekmektedir. Bu yüzden çevre ile ilgili konularda aktif katılım sağlayacak, olumsuzluklara karşı tepki oluşturacak, bireysel çıkarların toplumsal çıkarlardan ayrı düşünülmeeyeceği gerçeğini kavrayacak bir eğitim yöntemi ve halkın katılımını amaçlayan eğitim sistemi, kitlelerin düşünme ve karar verme gücünü de geliştirecektir. Çevre eğitimi, yalnız bilgi vermek ve sorumluluk hissi oluşturmakla kalmamalı, insan davranışına etki edecek duyuşsal boyuta ulaştıracak nitelikte olmalıdır. Bu da bilinçli eğitimciler ile mümkün olabilir (www.cedgm.gov.tr, 2004).

Çevre problemine yaklaşımlarda bireyin aldığı eğitimin niteliği çok önemlidir. Ailede ve tüm örgün eğitim kurumlarında verilecek olan çevre eğitimin önemi bütün örgün eğitim dönemlerinde mühimdir. Gelecek nesillerin yetiştirilmesinde önemli görevler üstlendiği kabul edilen eğitimcilerin yetiştirilmesi bir o kadar önemlidir (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003).

Çevre sorunlarının çözümü için devletin sadece yaptırımlar sunması ya da bu yaptırımları ağırlaştırması tek ve gerçek çözüm olmayabilir. Bu bağlamda bakarsak daha kalıcı çözümler sunmak adına bireylere çevre ile ilgili olumlu davranış ve tutumların kazandırılmasında ileride çocuklarımızı yetiştirecek olan öğretmen adaylarının çevreye yönelik ilgi ve tutumları önemlidir (Kolomuç ve Açıslı, 2012).

İlköğretimden yükseköğretime kadar olan eğitim içerisinde çevre konularına her kademedede yer verildiği ve öneminin vurgulandığı gerek kazanımlarda gerekse çalışmalarda görülmektedir. Bu bakımdan çevre eğitiminin bireyin gelişimi için önemli olduğu söylenebilir.

2. 6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çevre sorunları, çevre kirliliği, kirliliği önlemeye yönelik olarak yapılabilecek faaliyetler, çevre bilinci geliştirme, çevre eğitimi gibi konularda birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar; kitap, makale, yüksek lisans tezi, doktora tezi niteliğindedir. Çalışma konumuz gereği aşağıda çevre eğitimi ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2.6.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Özmen ve Özdemir (2016), “*Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Çevre Eğitimine Yönelik Düşüncelerinin Tespiti*” Fen ve Teknoloji öğretmen adaylarının çevre eğitimine yönelik düşüncelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nde öğrenim görmekte olan 275 adet 3. sınıf Fen ve Teknoloji öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının çevre eğitimini doğaya yönelik davranışları düzenleyen ve çevre hakkında bilgi veren bir süreç olarak gördükleri; almış oldukları çevre dersleri sonucunda tasarruf yapma, yerlere çöp atmama yönünde davranışlar kazandıkları ve çevre eğitimi verme konusunda kendilerini yeterli gördükleri belirlenmiştir.

Topkaya (2016), “*Doğal Çevreye Duyarlılık Değerinin Aktarılmasında Kavram Karikatürleri İle Eğitici Çizgi Romanların Etkililiğinin Karşılaştırılması*” başlıklı çalışmada sosyal bilgiler programında yer alan doğal çevreye duyarlılık değerinin aktarılmasında kavram karikatürü ile eğitici çizgi romanların etkililiğini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışma 2014-2015 yılında Kilis il merkezinde kamuya ait bir ortaokulda öğrenimlerini sürdüren 62 ortaokul 5. sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deney gruplarından birine kavram karikatürleri aracılığıyla, diğer deney grubunda ise eğitici çizgi romanlar aracılığıyla öğretim yapılmıştır. İki hafta süren uygulama sonunda deney gruplarına son test uygulanarak çalışma sonlandırılmıştır. Araştırma sonunda; eğitici çizgi romanlarla öğretimin yürütüldüğü deney grubu öğrencilerinin kavram karikatürleriyle öğretimin yürütüldüğü deney grubu öğrencilerine oranla akademik başarılarının daha fazla arttığı tespit edilmiştir.

Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk (2015), “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi*” başlıklı çalışmalarında, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler 4.-5. ve 6.-7. sınıflar Öğretim Programlarında çevre eğitiminin yerini

programın temel öğelerinden genel amaçlar, vizyon, kazanımlar, kavramlar, beceriler ve değerler bağlamında analiz etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan 17 genel amaçtan dördünün çevre içerikli olduğu, vizyonunda çevre eğitiminin yerine yönelik ise yaşadığı çevreye duyarlı vatandaş yetiştirmek ifadesinin yer aldığı, çevre içerikli kazanımların tüm kazanımlara oranının %18.3 olduğu ve öğretim programında çevre içeriğine %21.7'lik oran ile en fazla yer verilen sınıf düzeyinin ise 5. sınıf olduğu, programda yer alan kavram, değer ve becerilerde çevre ile ilgili içeriğe her sınıf düzeyinde yer verdiği tespit edilmiştir.

Güven, Kaplan, Varinlioğlu, Sungur Gül, Hamalosmanoğlu ve Bozkurt (2014), “Çevre Eğitimi Alanındaki Çalışmaların İncelenmesi: Türkiye’de Mevcut Durum” başlıklı çalışmalarında 2007-2011 yılları arasında çevre eğitimi alanında Türkiye’de yayımlanan çalışmaları inceleyerek mevcut durumu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, incelenen çalışmaların % 78’inin Türkçe olarak yayımlandığı ve bunların çoğunun yükseköğretim (% 36.2) düzeyinde; duyuşsal alanla (% 31.9) ilgili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırmacılar tarafından genel olarak nicel araştırma (% 57.1) yöntemleri kullanıldığı, veri toplama aracı olarak en çok anket (% 45) ve veri analiz programı olarak en çok SPSS programının (% 88.6) kullanıldığı belirlenmiştir.

Yangın ve Filik İşçen (2013), “Çevre Eğitimi: Mevcut Durum ve Yaşanan Sorunlar (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Örneği)” başlıklı araştırmalarında Türkiye’de bulunan iki üniversitenin Eğitim Fakülteleri’nin ilköğretim Bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının görüşlerine göre çevre eğitiminin durumunu ve sorunlarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesinin Eğitim Fakültelerinde İlköğretim Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dallarında öğrenim gören öğrencilerle yapılan bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çevre eğitimi ile ilgili derslerin miktarı ve süreleri, eğitsel materyaller, kütüphanedeki yayınların durumu, dersliklerin ve binaların fiziki koşulları, çevre eğitimi ders programları, çevre eğitiminin amaçları, öğrenci rehberlik hizmetleri, yabancı dil destekli çevre eğitimi, çevre bilimi ders kitapları, çevre eğitiminde kullanılan öğretim yöntemleri ve ayrıca çevre konularını öğrenmenin duyuşsal alana katkılarının olduğu tespit edilmiştir.

Erdoğan ve Özsevgeç (2013), "*Çevre İçin Eğitimde Sera Etkisi ve Küresel Isınma Kavramlarına Yönelik Öğretim Etkinliklerinin Uygulanabilirliği ve Öğrenci Başarısına Etkisi*" isimli çalışmalarında sera etkisi ve küresel ısınma konusunda kullanılabilecek öğrenci merkezli materyallerin öğrenci başarısına etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öğrencilerin sera etkisi ve küresel ısınma ile ilgili kavram yanılgıları olduğunu ortaya konulmuştur. Uygulama sonrasında öğrencilerin başarı seviyesi açısından anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu bağlamda öğrenci merkezli öğretim etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarısı üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre çevre için eğitim sürecinde öğrencilere yaparak ve yaşayarak aktif bir şekilde katılabilecekleri öğretim etkinliklerinin sağlanması önerilmiştir.

Güven vd. (2013) yaptıkları çalışmada; Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ve sağlıklı yaşama yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını, öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre çevre sorunlarına yönelik tutumları ve sağlıklı yaşama yönelik tutumları ölçülmüştür. Çalışma sonunda Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ile sağlıklı yaşama yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğretmen adaylarının hem çevre sorunlarına yönelik hem de sağlıklı yaşama yönelik tutum değerlerinin sınıf seviyesine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ve sağlıklı yaşama yönelik tutumlarını artırma yönünde etkinliklerin yer aldığı eğitim-öğretim ortamlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

Timur, Yılmaz ve Timur (2013) "*Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Davranışlarının İncelenmesi*" başlıklı araştırma; İlköğretim Bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının çevreye yönelik davranışlarını farklı değişkenler açısından incelemektedir. Çalışmada ulaşılan bulgulara göre öğretmen adaylarının çevreye yönelik davranışlarının cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi ve çevre dersi alma durumuna göre değişmediği; öğrenim gördükleri anabilim dalı, çevre ile ilgili merak düzeyi, doğal alanlara gitme sıklığına göre anlamlı olarak değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Karatekin ve Aksoy (2012), "*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*" isimli çalışmalarında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve çeşitli değişkenler açısından bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamışlardır. Betimsel tarama yöntemi kullanılan bu araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının orta düzeyde çevre okuryazarı oldukları görülmüştür. Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlıkları üzerinde gelir düzeyinin bir etkisi

görülmezken; cinsiyet, çevre merak düzeyi, ailede çevreye duyarlı birey bulunma durumu, doğal alanlarda bulunma sıklığı, çevresel aktivitelere katılma sıklığı ve üniversitede çevre eğitimi dersi alma değişkenlerinin etkili olduğu görülmüştür.

Kolomuç ve Açışlı (2012), "*Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevreye Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması*" isimli çalışmalarında; Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programında okuyan öğretmen adaylarının çevreye karşı tutumları ölçek çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Çevre Bilinci Ölçeği (ÇBÖ)'nin istatistikleri dikkate alındığında, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adayları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Ancak Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevre bilinci ölçeğinden aldıkları ortalama puanların, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bu sonuç üzerine ise çalışmada bir açıklama yer almamaktadır.

Aksoy ve Karatekin (2011), "*Farklı Programlardaki Lisans Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilimleri*" adlı çalışmalarında; farklı öğretim programlarından ve farklı öğretim süreçlerinden geçerek üniversiteye gelen Sosyal Bilgiler, Sınıf ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevreye yönelik duyuşsal eğilimlerinde bir farklılaşmanın olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, tüm öğretmen adaylarının çevreye yönelik duyuşsal eğilimlerinin yüksek olduğu ancak Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevreye yönelik duyuşsal eğilimlerinin Sosyal Bilgiler ve Sınıf öğretmeni adaylarına göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine bu araştırmada, bayan öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre; ailesinde çevreye duyarlı birey bulunan öğretmen adaylarının bulunmayan öğretmen adaylarına göre; doğal alanlarda daha çok bulunan öğretmen adaylarının daha az bulunan öğretmen adaylarına göre ve çevreye karşı çok merak duyan öğretmen adaylarının daha az merak duyan öğretmen adaylarına göre çevreye yönelik duyuşsal eğilimlerinin daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keleş, Uzun ve Uzun (2010) "*Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi*" isimli çalışma yapmışlardır; Bu çalışmada, "İhlara Vadisi (Aksaray) ve Çevresinde Doğa Eğitimi" projesinin çevre bilinci, çevreye yönelik tutum, düşünce ve davranış üzerindeki etkililiğini ve kalıcılığını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, doğa eğitimi programının bireylerin çevre bilincine, tutumlarına ve davranışlarına önemli ölçüde etki ettiği ve kalıcılığını sağladığı tespit edilmiştir.

Özdemir ve Yapıcı (2010), "*Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Farkındalık ve İlgili Düzeylerinin Karşılaştırılması*" isimli çalışmalarında, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalık ve ilgi düzeylerinin onların akademik alanlarına ve doğaya yakınlık derecelerine göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının Türkiye ve Dünyadaki çevre sorunlarına yönelik farkındalık düzeyinin yüksek olduğu ve Coğrafya ve Fizik bölümlerindeki öğrencilerin, Fen Bilgisi öğrencilerine oranla Dünyadaki toprak kirliliğini daha ciddi bir problem olarak algıladıkları görülmüştür.

Tanrıverdi (2009), "*Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi*" isimli eserinde; ilköğretim programlarında yer alan öğrenci kazanımlarının sürdürülebilir çevre eğitiminin gerekleriyle hangi oranda örtüştüğünü belirlemeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda, ilköğretim programlarında yer alan kazanımların çoğunlukla bilgi ve tutum geliştirmeye yönelik kazanımlar olduğu, ancak beceri, anlayış ve değer geliştirmede yetersiz olduğu; ayrıca programların sürdürülebilir çevre eğitiminden çok, çoğunlukla yaşadığımız çevreyi koruma anlayışına odaklı hazırlandığı saptanmıştır.

Güler (2009), "*Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri*" isimli çalışmasında; 12 günlük ekoloji temelli çevre eğitimine katılan 24 öğretmenin doğaya ve çevre eğitimine karşı görüşlerinde ne gibi değişiklikler olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi ile doğa eğitiminin ilk ve son gününde katılımcılarla görüşmeler yapılarak araştırma verileri toplanmıştır. Araştırma örneklemindeki öğretmenler bu eğitime katılma nedenlerini doğa ve çevre konularında bilgi edinmek, kendilerini bu alanda geliştirmek gibi ifadelerle açıklamışlardır. Çevre eğitimi konusunda mevcut bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler, doğa eğitimi sonucunda çevre eğitime yönelik çok yönlü bilgiler edindiklerini bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra gerek kendi yeterlilik düzeylerinin arttığı, gerekse çevrenin korunması ile ilgili görüşlerinin olumlu yönde değiştiği anlaşılmıştır. Öğretmenler, çevre eğitimi ile ilgili edindikleri bilgileri ve deneyimleri öğrenciler ve yakın çevrelerindekiyle paylaşma ve çevre bilinci kazandırmada sorumluluk alma konularında kendi alanlarında yapabilecekleri pek çok etkinliğin olduğuna karar vermişlerdir. Doğayı bir laboratuvar olarak kullanmanın önemini ve gereğini vurgulamışlardır.

Kahyaoğlu (2009), "*Öğretmen Adaylarının Fen ve Teknoloji Dersinde Çevresel Problemlerin Öğretimine Yönelik Bakış Açıları, Hazırbulunuşlukları ve Öz-*

Yeterliliklerinin Belirlenmesi” isimli eserinde İlköğretim öğretmen adaylarının Fen ve Teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazırbulunuşluk düzeyleri ve öz-yeterlilikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmadaki ölçekler Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi’nde bulunan İlköğretim Fen Bilgisi ve Sınıf Öğretmenliği programı öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazırbulunuşlukları ve öz yeterliliklerinin birbirinden farklılıklar gösterdiği bulunmuştur.

Çabuk ve Karacaoğlu (2003), “*Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi*” isimli çalışmalarında, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerinin (cinsiyet, yaş, devam ettikleri program ve sınıf) çevre duyarlılıklarına ilişkin görüşlerinde fark yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Çalışmada, anket aracılığıyla öğrencilerin, çevre duyarlılığı davranışlarına ve örgün eğitim kurumlarında aldıkları çevre eğitiminin yeterliliğine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenci görüşlerine göre, örgün eğitim kurumlarında hava, su ve toprak kirliliği konusunda yeterli eğitimin vermediği ve bazı kişisel özelliklere göre öğrencilerin çevre duyarlılıkları arasında fark olduğu belirlenmiştir.

Ünal ve Dımişkı (1999), “*UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Orta Öğretim Çevre Eğitimi*” isimli çalışmada; 1972’de yapılan Stockholm Konferansı başlangıç noktası olarak alınmış, 1997 Selanik Konferansına kadar olan gelişmeler incelenmiştir. Çevre eğitiminin örgün ve yaygın eğitimde yer almasında dönüm noktası teşkil eden 1977 Tiflis Konferansında sunulan çalışmaların bulguları, sonuçları ve önerileri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu incelemeye ilave olarak ülkemiz ortaöğretim çevre eğitiminin amaç, esas ve içerik bakımından UNESCO-IEEP (Uluslararası Çevre Eğitim Programı) tarafından benimsenen program ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Yücel ve Morgil (1998), tarafından yapılan “*Yükseköğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması*” başlıklı çalışmada; ilköğretimden başlayan ve üniversiteye kadar süren eğitim programında "çevre" kavramının en uygun şekli ile işlenmesi ve bireylerin yetiştirilmesinde her kademedeki yaygın çevre eğitime yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çalışmada hâlihazırda üniversite düzeyindeki bireylerde oluşmuş çevre ile ilgili kavram bilgileri ölçülmüş ve çevre olgusunun geliştirilmesini sağlayacak önerilere yer verilmiştir.

2.6.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Karppinen (2012), Finlandiya’da gerçekleştirdiği çalışmasında sınıf ortamında işlenen konuları okul dışına taşıyacak çevre etkinlikleri tasarlamıştır. Uygulama süresince görüşmeler, fotoğraflar, videolar ve alan notları gibi veri toplama tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğrencilerin okul dışı bu etkinliklere yönelik istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, okul dışı macera etkinliklerinin öğrenmede motivasyonu attırdığı vurgulanmıştır.

Ajiboye ve Olatundun (2010), 480 öğrenci ile yürüttükleri çalışmalarında okul dışı öğretim etkinlikleri ile desteklenmiş çevre eğitimlerinin, çevre bilgisi üzerindeki kalıcı etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Deneysel desen ile yürütülen çalışmada, deney grubu ile okul dışı ortamda eğitimler gerçekleştirilmiş, kontrol grubu ise aynı eğitimleri sınıf içerisinde almıştır. Her iki gruba da ön test ve son test olarak çevre bilgisi testi uygulanmış ve aralarındaki fark incelenmiştir. Araştırma sonucunda, okul dışı öğretim etkinlikleri ile desteklenen çevre eğitimlerinin sınıf içi öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Jeronen, Jeronen ve Raustia (2009), “*Environmental Education in Finland – A Case Study of Environmental Education in Nature Schools*” adlı çalışmalarında Finlandiya’da verilen çevre eğitimini tanıtmayı, çevre eğitiminin geliştirilmesi için gerekli bilgilere ulaşmayı amaçlamıştır. 23 öğretmenin katıldığı çalışmada, öğretmenlere doğa okullarının eğitim amaçları, doğa okullarında öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve yaklaşımlar hakkında açık ve kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Araştırmada, Finlandiya’da kullanılan birbirinden farklı çevre eğitimi modelleri tanıtılıp bu modellerin tümünün sürdürülebilir bir gelecek için aynı amaca sahip olduğu belirtilmiştir. Araştırmada doğa okullarını ziyaret edenlerin çoğunluğunun çocuklar ve gençler olduğu; yaparak yaşayarak öğrenme yaklaşımı, doğa gezileri, sorgulayarak öğrenme yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ajiboye ve Silo (2008), “*Enhancing Botswana Children’s Environmental Knowledge, Attitudes and Practices through the School Civic Clubs*” adlı çalışmalarında çevre eğitiminin ve çevresel aktivitelerin öğrencilerin çevresel bilgi ve tutumlarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. “Çevresel Bilgi ve Tutum Ölçeği” kullanılan çalışmaya Botswana’da yer alan 10 okulun sosyal kulüplerine üye olan 200 öğrenci ve bu kulüplere üye olmayan 200 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda, çevresel aktivitelerin öğrencilerin çevreyle ilgili bilgi ve tutumlarında farklılık yarattığı; sosyal kulüplere üye

olan öğrencilerin, üye olmayan öğrencilere göre çevreye yönelik daha olumlu tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir.

Shvadlenko (2004), *“Evaluation of Environment Education Software Protecting Your Environment”* adlı tez çalışmasında “Çevrenizi Koruma” adlı yazılımın bir eğitim aracı olarak değerlendirmesini yapmıştır. 5. Sınıf öğrencilerine yazılım uygulanmadan önce ve yazılım uygulandıktan sonra sınav yapılmıştır. Ayrıca, 10 Fen Bilgisi öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan 50 öğrenci çevre eğitimi yazılımını evde kullanan öğrenciler ve bu yazılımı sınıfta kullananlar öğrenciler olarak iki gruba ayrılmıştır. Araştırma sonucunda, yazılımı evde kullanan öğrenci grubunun, kullanmadan önce ve kullandıktan sonraki puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken yazılımı sınıfta kullanan öğrenci grubunun, kullanmadan önce ve kullandıktan sonraki puanları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Legault ve Pelletier (2000), *“Impact of an Environmental Education Program on Students' and Parents' Attitudes, Motivation, and Behaviours”* adlı çalışmalarında çevre eğitimi programının 6.sınıf öğrencilerinin ve ailelerinin tutumlarına, motivasyonlarına ve davranışlarına etkisini araştırmıştır. Araştırmaya Kanada'dan 184 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin ekolojik olaylara karşı tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bir ders yılı boyunca verilen çevre eğitimi programının öğrenciler ve aileler üzerinde çok az etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Pooley ve O'Connor (2000), *“Environmental Education and Attitudes”* adlı çalışmalarında ders programlarının daha çok çevre ile ilgi teorik bilgilere yer verdiğini, çevre eğitiminin amacının çevreye duyarlı insanlar yetiştirmek olduğunu, bunun içinde ders programlarında çevre eğitime yönelik tutum ve davranışlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yönteminde gözlem, görüşme ve doküman analizi yolu ile veriler toplanır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi; “Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217) ve tek başına bir yöntem olmanın yanında başka yöntemlerle birlikte de kullanılabilir. Film, fotoğraf, mektuplar, hikâyeler, otobiyografiler, kitaplar, öğretim programları, yazışmalar, öğrenci dosyaları, ödevler, hasta kayıtları, durum raporları, vb. daha birçok görsel ve yazılı materyaller doküman incelemesi için veri niteliği taşır (Bailey, 1994; Bogdan ve Biklen, 2007; Merriam, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217).

Belgeler, resimler, videolar gibi dokümanların araştırmacıların kullanması için elde bulunan hazır bilgi kaynağı olmaları, doğru ve kolay veri toplamada araştırmacılara yardımcı olmaları, günümüz araştırmalarında doküman incelemesinin kullanımını ön plana çıkarmaktadır. Araştırma sırasında katılımcıların göstermiş olduğu tepkilere araştırmacının bu yöntemde maruz kalmaması, uzun bir zamana yayılabilmesi, özgünlüğünün olması, ekonomik olması doküman incelemesinin araştırmalarda tercih edilmesinin en önemli sebepleri arasındadır. (Bailey, 1994; 2013; Creswell, 2012; Merriam, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 218).

Çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere amacımız iki farklı lisans programında çevre eğitiminin nasıl ve ne ölçüde verildiğinin belirlenmesidir. Araştırmamızdaki ana dokümanlar Yükseköğretim Kurumunun söz konusu lisans programları için belirlediği müfredatlar ve içerikleridir. Ayrıca Eğitim Fakültelerinin ilgili lisans programlarındaki seçmeli dersler ve içerikleri de doküman olarak çalışmada incelemeye tabi tutulmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmada veriler dokümanlardan elde edildiğinden bu araştırmanın evreni; Yükseköğretim Kurulu'nun Eğitim Fakülteleri için öngördüğü lisans programları dersleri ve yine bu kuruma bağlı Eğitim Fakültelerinin seçmeli derslerle çeşitlendirdiği Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans öğretim programlarının seçmeli ders ve içerikleridir.

Araştırmanın örnekleme; 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde Yükseköğretim Kurulu web sitesinde yer alan Eğitim Fakülteleri Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans Öğretim Programlarının ders ve ders içerikleri ile Türkiye'de hizmet veren üniversitelerin Eğitim Fakülteleri'nde aktif olan 40 Sosyal Bilgiler ve 45 Fen Bilgisi Lisans Öğretim Programlarının zorunlu ve seçmeli dersleri ile bunların içerikleridir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Analizi yapılacak dokümanlar Yükseköğretim Kurulunun web sayfasında bulunan lisans öğretim programları ile 2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılı içerisinde fakültelerin web sayfasında yer alan öğretim programları ve ders içerikleri internet üzerinden alınmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans Programlarını çevre eğitimi açısından değerlendirmeyi amaçlayan çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler betimsel analize tabii tutulmuştur. Merriam (2009), doküman incelemesi yönteminin; dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğünü ve orijinalliğini kontrol etme, dokümanları kodlama-kategorize etme ve dokümanların analizini yapma olmak üzere dört aşamada uygulanabileceğini vurgulamıştır. Doküman incelemesi yönteminde verilerin analizi yapılırken içerik analizi ve betimsel analiz olmak üzere iki farklı yol izlenebilir. İçerik analizi derinlemesine bir analiz yapılarak yeni boyutlar ve temalar ortaya koymayı ifade ederken, betimsel analiz var olan temalar üzerinden gidilerek daha yüzeysel bir analizi gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirildiği bu çalışmada, incelenen dokümanlarda çevre konularını içinde barındıran derslerin nasıl ve ne ölçüde yer aldığı dikkate alınmak suretiyle analiz yapılmıştır. Dolayısıyla veri çözümlenmesinde betimsel analiz yoluna gidilmiştir. Çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi kapsamına alınabilecek konuların belirlenmesinde alan

yazından yararlanılmış ve bu doğrultuda Yüksek Öğretim Kurulu web sayfasında bulunan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans programları ve Eğitim Fakültelerindeki 40 Sosyal Bilgiler Eğitimi ile 45 Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında bulunan dersler ve ders içerikleri dikkate alınarak betimsel analiz yapılmıştır. Söz konusu dersler zorunlu dersler ve seçmeli dersler olmak üzere iki kategoride analize tabi tutulmuştur. Web Sitelerinden Seçmeli Ders ve İçeriklerine Ulaşılabilen Fakülteler Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Web Sitelerinden Seçmeli Ders ve İçeriklerine Ulaşılabilen Fakülteler

Sıra No	ÜNİVERSİTELER	FEN BİLGİSİ	SOSYAL BİLGİLER
1.	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	☒	☒
2.	Adıyaman Üniversitesi	☒	☒
3.	Adnan Menderes Üniversitesi	☐	☒
4.	Afyon Kocatepe Üniversitesi	☐	☐
5.	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	☒	☒
6.	Ahi Evran Üniversitesi	☒	☒
7.	Akdeniz Üniversitesi	☐	☐
8.	Aksaray Üniversitesi	☒	☒
9.	Amasya Üniversitesi	☒	☒
10.	Ankara Üniversitesi	☒	☒
11.	Artvin Çoruh Üniversitesi	☒	☒
12.	Atatürk Üniversitesi	☐	☐
13.	Balıkesir Üniversitesi	☐	☒
14.	Bartın Üniversitesi	☒	☒
15.	Bayburt Üniversitesi	☐	☐
16.	Boğaziçi Üniversitesi	☒	☐
17.	Bozok Üniversitesi	☐	☐
18.	Bülent Ecevit Üniversitesi	☒	☒
19.	Celal Bayar Üniversitesi	☒	☒

20.	Cumhuriyet Üniversitesi	☒	☒
21.	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	☐	☐
22.	Çukurova Üniversitesi	☐	☐
23.	Dicle Üniversitesi	☒	☐
24.	Doğu Akdeniz Üniversitesi	☐	☐
25.	Dokuz Eylül Üniversitesi	☒	☒
26.	Dumlupınar Üniversitesi	☐	☒
27.	Düzce Üniversitesi	☐	☐
28.	Ege Üniversitesi	☐	☐
29.	Erciyes Üniversitesi	☒	☒
30.	Erzincan Üniversitesi	☒	☒
31.	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	☐	☐
32.	Fırat Üniversitesi	☒	☐
33.	Gazi Üniversitesi	☒	☒
34.	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	☒	☒
35.	Giresun Üniversitesi	☐	☒
36.	Hacettepe Üniversitesi	☒	☐
37.	Hakkâri Üniversitesi	☒	☐
38.	İnönü Üniversitesi	☒	☒
39.	İstanbul Üniversitesi	☒	☒
40.	Karadeniz Teknik Üniversitesi	☒	☒
41.	Kafkas Üniversitesi	☒	☐
42.	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	☐	☒
43.	Kastamonu Üniversitesi	☒	☒
44.	Kırıkkale Üniversitesi	☒	☒
45.	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	☒	☒
46.	Kocaeli Üniversitesi	☒	☐

47.	Marmara Üniversitesi	☐	☐
48.	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	☒	☒
49.	Mersin Üniversitesi	☐	☐
50.	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	☒	☒
51.	Mustafa Kemal Üniversitesi	☐	☐
52.	Muş Alparslan Üniversitesi	☒	☐
53.	Necmettin Erbakan Üniversitesi	☐	☐
54.	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	☒	☒
55.	Niğde Üniversitesi	☐	☒
56.	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	☒	☐
57.	Ordu Üniversitesi	☐	☐
58.	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	☐	☐
59.	Pamukkale Üniversitesi	☒	☒
60.	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	☒	☒
61.	Sakarya Üniversitesi	☒	☒
62.	Siirt Üniversitesi	☐	☐
63.	Sinop Üniversitesi	☒	☒
64.	Süleyman Demirel Üniversitesi	☐	☐
65.	Trakya Üniversitesi	☒	☒
66.	Uludağ Üniversitesi	☒	☒
67.	Uşak Üniversitesi	☐	☐
68.	Yakın Doğu Üniversitesi	☒	☒
69.	Yıldız Teknik Üniversitesi	☒	☒
70.	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	☒	☐
TOPLAM		45	40

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın alt problemleri için toplanan verilerden elde edilen bulgular; tablolar, açıklamalar ve yorumlarla verilmiştir.

4.1. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ZORUNLU DERSLER

Araştırmanın birinci alt problemi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında çevre eğitimiyle ilgili olarak hangi zorunlu derslerin yer aldığının belirlenmesidir.

Tablo 4.1. Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı (YÖK, 2010)

I. YARIYIL					II. YARIYIL				
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Sosyal Bilgilerin Temelleri	2	0	2	A	Genel Fiziki Coğrafya	4	0	4
A	Sosyal Psikoloji	2	0	2	A	Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı	2	0	2
A	Arkeoloji	2	0	2	A	Felsefe	2	0	2
A	Sosyoloji	2	0	2	A	Ekonomi	2	0	2
GK	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	0	2	GK	Türkçe II: Sözlü Anlatım	2	0	2
GK	Bilgisayar I	2	2	3	GK	Bilgisayar II	2	2	3
GK	Yabancı Dil I	3	0	3	GK	Yabancı Dil II	3	0	3
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2	GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2	0	2
MB	Eğitim Bilimlerine Giriş	3	0	3	MB				
TOPLAM		20	2	21	TOPLAM		19	2	20
III. YARIYIL					IV. YARIYIL				
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Türkiye Fiziki Coğrafyası	2	0	2	A	Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya	4	0	4
A	İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü	2	0	2	A	Antropoloji	2	0	2
A	Siyaset Bilimine Giriş	2	0	2	A	Ortaçağ Tarihi	4	0	4
A	Temel Hukuk	2	0	2	A	Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme	2	0	2
A	Sanat ve Estetik*	2	0	2	A	Vatandaşlık Bilgisi	2	0	2
A	Seçmeli I	2	0	2	A	Seçmeli II	2	2	2
GK	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	0	2	GK	Türk Eğitim Tarihi*	2	0	2
GK	Seçmeli I	2	0	2	MB	Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3
MB	Eğitim Psikolojisi	3	0	3	MB	Seçmeli I	2	0	2
TOPLAM		19	0	19	TOPLAM		23	0	23
V. YARIYIL					VI. YARIYIL				
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı	2	0	2	A	Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı	2	0	2
A	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	2	0	2	A	Sosyal Bilgiler Sözlü ve Yazılı Edebiyat	2	0	2
A	Yeni ve Yakınçağ Tarihi	2	0	2		İncelemesi			
A	İnsan Hakları ve Demokrasi	2	0	2	A	İnsan İlişkileri ve İletişim	2	0	2
A	Ülkeler Coğrafyası	2	0	2	A	Çağdaş Dünya Tarihi	2	0	2
GK	Toplumna Hizmet Uygulamaları	1	2	2	A	Siyasi Coğrafya	2	0	2
GK	Seçmeli II	2	0	2	GK	Seçmeli III	2	0	2
MB	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3	MB	Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3
MB	Sınıf Yönetimi	2	0	2	MB	Özel Öğretim Yöntemleri I	2	2	3
TOPLAM		17	4	19	MB	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2
TOPLAM		17	4	19	TOPLAM		19	2	20
VII. YARIYIL					VIII. YARIYIL				
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I	2	0	2	A	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II	2	0	2
A	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri	2	2	3	A	Sosyal Proje Geliştirme	1	2	2
A	Güncümüz Dünya Sorunları	2	0	2	A	Drama*	2	2	3
A	Özel Öğretim Yöntemleri II	2	2	3	MB	Rehberlik	3	0	3
MB	Program Geliştirme*	2	0	2	MB	Öğretmenlik Uygulamaları	2	6	5
MB	Özel Eğitim*	2	0	2	MB	Seçmeli II	2	0	2
MB	Okul Deneyimi	1	4	3					
TOPLAM		20	8	17	TOPLAM		12	10	17

GENEL	Teorik	Uygulama	Kredi	Saat
TOLAM	142	28	156	170

A:Alan ve Eğitim Dersleri , MB:Öğretmenlik meslek bilgisi Dersleri , GK:Genel kültür dersleri

Tablo 4.1’de verilen Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı incelendiğinde, programda 142 saat teorik ve 28 saat uygulama olmak üzere toplam 170 saatlik ders mevcuttur. Bu derslerin kendi içerisinde Alan ve Alan Eğitimi (A) dersleri, Öğretmenlik Meslek Bilgisi (MB) dersleri ve Genel Kültür (GK) dersleri olmak üzere kategorize edildiği Tablo 4.1’de görülmektedir. Alan ve Alan Eğitimi, Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Genel Kültür kategorilerinde “Seçmeli” derslere de yer verilmiştir. Bu seçmeli derslerin toplam ders saati ise 14’tür.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı içerisinde bulunan Alan (A) derslerinin içerikleri incelendiğinde; Tarih dersleri içerisinde doğrudan çevre ve çevre eğitimini içeren konulara yer verilmediği tespit edilmiştir. Coğrafya dersleri içerisinde doğal olarak Coğrafya bilim alanının kapsamından dolayı çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimiyle ilgili konuların mevcudiyeti söz konusudur. Sosyal Bilim alanı içerisinde bulunan ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında verilen Arkeoloji, Sosyoloji, Ekonomi, Felsefe, Siyaset Bilimi, Hukuk, Antropoloji gibi her biri ikişer kredilik derslerde çevre ve çevre eğitime yönelik konular yer almamaktadır. Zira bu derslerin amacı, söz konusu bilimlerin uğraş alanlarının öğrenciye kavratılmasıdır. Araştırmada Sosyal Bilgiler Alan Eğitimi Tarih dersleri içerisinde doğrudan çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimini içeren konulara ve ünitelere yer verilmediği; yalnızca bir derste (Çağdaş Dünya Tarihi) dolaylı olarak çevre ile ilgili kurumlardan ve bu kurumların kuruluş amaçlarından bahsedildiği tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Alan Eğitimi dersleri içerisinde dokuz adet Tarih dersi bulunmaktadır. İkişer saatlik teorik olarak yer alan dokuz dersin hiçbirinde uygulama bulunmamaktadır. Sosyal Bilgiler Alan Eğitimi derslerinden İnsan Hakları ve Demokrasi dersi içerisinde doğrudan çevre, çevre sorunları ve çevre eğitime ilişkin bir konuya yer verilmesine de vatandaşın topluma karşı görev ve sorumluluklarından bahsederken çevre korumaya ve çevreyle ilgili yaptırımlara yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında yer alan diğer Sosyal Bilimler alan dersleri içerisinde geriye kalan 15 derste (Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme, Vatandaşlık Bilgisi, Sosyal Bilgilerin Temelleri, Siyaset Bilimine Giriş, Sosyal Psikoloji, Felsefe, Arkeoloji, Antropoloji, Ekonomi, Temel Hukuk, Sanat ve Estetik, Sosyoloji, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri, Özel Öğretim Yöntemleri II, İnsan İlişkileri ve İletişim) ise çevre ve çevre eğitime ilişkin konulara yer verilmediği tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında MB kodu ile belirtilen Öğretmenlik Meslek Bilgisi derslerinin hiçbirinde çevre ve çevre eğitimi konusu yer almamaktadır. Araştırmada, Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında yer alan Öğretmenlik Meslek Bilgisi derslerinin içerikleri incelendiğinde, bu kapsamda yer alan 13 adet dersten dördünün uygulama dersi (Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Özel Öğretim Yöntemleri I, Okul Deneyimi, Öğretmenlik Uygulaması) geriye kalan dokuz dersin ise teorik ders olduğu görülmüştür. Bu dersler içerisinde çevre ile ilgili herhangi bir içeriğe rastlanmadığı tespit edilmiştir. Ancak, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinde çevre sorunlarına dikkat çekebilmek için materyaller tasarlanması söz konusu olabilir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı Genel Kültür dersleri içerisinde üçü uygulamalı (Bilgisayar I, Bilgisayar II, Topluma Hizmet Uygulamaları) ve sekizi teorik olmak üzere 11 adet dersin bulunduğu görülmektedir. Bu derslerin ders içerikleri incelendiğinde, çevre ve çevre eğitimine ait konulara rastlanmadığı tespit edilmiştir. Ancak Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin ders içeriğine bakıldığında, dersi veren fakültenin ve öğretim üyesinin inisiyatifinde çevre eğitimi konularına yer verilebileceği düşünülebilir. Araştırmada Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında yer alan derslerden çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularıyla ilişkili olan yedi adet zorunlu dersin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu dersler Tablo 4. 2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programındaki Çevre Konuları İle İlişkili Dersler

Ders Adı	T	U	K
1 Genel Fiziki Coğrafya	4	0	4
2 Türkiye Fiziki Coğrafyası	2	0	2
3 Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya	4	0	4
4 Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	2	0	2
5 Günümüz Dünya Sorunları	2	0	2
6 Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2
7 Sosyal Proje Geliştirme	1	2	2
TOPLAM	16	4	18

Sosyal Bilgiler Alan Eğitimi derslerinden Coğrafya dersleri içerisinde doğrudan çevre ile ilgili konuların olduğu tespit edilmiştir. Bu derslerden dört saatlik teorik ders olan “Genel Fiziki Coğrafya” dersi içerisinde temel jeoloji, yeryüzü şekilleri, hidroğrafya, iklim

bilimi, toprak coğrafyası, bitki ve hayvan coğrafyası konuları yer almaktadır. “Türkiye Fiziki Coğrafya” dersi iki kredilik teorik bir derstir. Türkiye’nin jeolojik yapısı, jeomorfolojik özellikleri, akarsuları, gölleri ve denizleri, iklimi, toprakları ve korunması, Türkiye bitki örtüsü, doğal hayvan topluluklarının dağılışı dersin içeriğini oluşturur. Genel Fiziki Coğrafya ve Türkiye Fiziki Coğrafya dersleri görüldüğü üzere, doğrudan çevrenin fiziki unsurlarının kavratılmasını hedefler. Türkiye Fiziki Coğrafyası içerisinde toprak erozyonunun yanı sıra çevre sorunları konularına yer verildiği tespit edilmiştir. “Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya” dersi dört kredilik bir ders olup içeriğinde çevrenin beşeri unsuru olan insanın ve onun faaliyetlerinin coğrafi olarak ele alındığı tespit edilmiştir. Nüfus, yerleşme, göçler, diller, dinler, ırklar, kültürlerin yeryüzüne dağılışı konu başlıklarıdır. Tarım coğrafyası, hayvancılık, ormancılık, madenler ve enerji kaynakları, sanayi coğrafyası, dünya gıda kaynakları, ticaret ve turizm ekonomik faaliyetler başlığı altında verilmektedir. “Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası” dersinde ise aynı konular Türkiye ölçeğinde verilmektedir. Teorik ve iki kredilik olan bu derste ayrıca Türkiye Çevre Sorunları başlığı altında bilgiler verilmektedir. “Siyasi Coğrafya” dersi de iki kredilik teorik bir ders olup çevresel örgütler dersin içeriğinde yer aldığından, çevreyle ilişkilendirilebilir görülmüştür.

“Günümüz Dünya Sorunları” dersi Sosyal Bilgiler lisans programının yedinci yarıyılında yer alan iki kredilik teorik bir ders olup adından da anlaşılacağı gibi çevre sorunlarına da yer vermektedir. Bu ise dolaylı olarak çevre eğitime dahil edilmesini gerekli kılmaktadır. Doğal ve beşeri afetler, doğal kaynakların sınırlılığı, açlık, fakirlik, işsizlik, insan hakları ihlalleri, aşırı nüfuslanma, ırkçılık, terör, savaşlar, soykırımlar, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, sorunların çözümünde etkili olan uluslararası kurum ve kuruluşlar dersin içeriğini oluşturmaktadır. “Sosyal Proje Geliştirme” dersi ise bir saat teorik iki saat uygulamalı bir derstir. Dersin uygulama kısmında öğretmen adaylarının örnek proje geliştirme çalışmalarına çevre eğitimi dahil etmeleri sağlanabilir. Bu derslerin bir kısmında çevrenin fiziki unsurlarının tanıtılması, kavratılması söz konusu iken bir kısmında insan faaliyetlerinin dağılışı ve neticesinde meydana getirdiği çevre sorunları konuları öğretilmektedir. Uygulamalı derslerde ise bu teorik bilgilerin eğitimde kullanımı söz konusudur. Toplum Hizmet Uygulamaları dersinin ders içeriğine bakıldığında, “toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma” ifadeleri yer

almaktadır. Bu bağlamda, dersi veren fakültenin ve öğretim üyesinin inisiyatifinde çevre eğitimi konularına yer verilebileceği düşünülebilir.

4.2. FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ZORUNLU DERSLER

Araştırmanın ikinci alt problemi, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans programlarında çevre eğitimi ile ilgili olarak hangi zorunlu derslerin yer aldığının belirlenmesidir.

Tablo 4.3. Yüksek Öğretim Kurulu Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı (YÖK, 2010)

I.YARIYIL				II. YARIYIL			
DERSİN ADI	T	U	K	DERSİN ADI	T	U	K
A Genel Fizik I	4	0	4	A Genel Fizik II	4	0	4
A Genel Fizik Lab I	0	2	1	A Genel Fizik Lab II	0	2	1
A Genel Kimya I	4	0	4	A Genel Kimya II	4	0	4
A Genel Kimya Lab I	0	2	1	A Genel Kimya Lab II	0	2	1
A Genel Matematik I	4	0	4	A Genel Matematik II	4	0	4
GK Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2	GK Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2	0	2
GK Türkçe I:Yazılı Anlatım	2	0	2	GK Türkçe I:Sözlü Anlatım	2	0	2
MB Eğitim Bilimlerine Giriş	3	0	3	MB Eğitim Psikolojisi	3	0	3
TOPLAM	19	4	21	TOPLAM	19	4	21
III. YARIYIL				IV. YARIYIL			
DERSİN ADI	T	U	K	DERSİN ADI	T	U	K
A Genel Biyoloji I	4	0	4	A Genel Biyoloji II	4	0	4
A Genel Biyoloji Lab I	0	2	1	A Genel Biyoloji Lab II	0	2	1
A Genel Fizik III	2	0	2	A Modern Fizığe Giriş	2	0	2
A Genel Fizik Lab. III	0	2	1	A Genel Kimya IV (Organik Kimya)	2	0	2
A Genel Kimya III (Analitik Kimya)	2	2	3	GK Bilgisayar II	2	2	3
GK Bilgisayar I	2	2	3	GK Yabancı Dil II	3	0	3
GK Yabancı Dil I	3	0	3	GK Seçmeli I	2	0	2
MB Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3	MB Fen-Teknoloji Programı ve Planlama	3	0	3
TOPLAM	16	8	20	TOPLAM	18	4	20
V.YARIYIL				VI. YARIYIL			
DERSİN ADI	T	U	K	DERSİN ADI	T	U	K
A İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi	2	0	2	A Genetik ve Biyoteknoloji	2	0	2
A Fizikte Özel Konular*	2	0	2	A Bilimin Doğası ve Bilim Tarihi	3	0	3
A Kimyada Özel Konular*	2	0	2	A Çevre Bilimi	3	0	3
A İstatistik	2	0	2	A Yer Bilimi	2	0	2
A Fen Öğretim Lab.Uygulamaları I	2	2	3	A Fen Öğretim Lab. Uygulamaları II	2	2	3
GK Türk Eğitim Tarihi*	2	0	2	GK Topluma Hizmet Uygulaması	1	2	2
GK Bilimsel Araştırma ve Yöntemleri	2	0	2	MB Özel Öğretim Yöntemleri I	2	2	3
MB Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3	MB Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3
TOPLAM	16	4	18	TOPLAM	18	6	21
VII. YARIYIL				VIII. YARIYIL			
DERSİN ADI	T	U	K	DERSİN ADI	T	U	K
A Biyolojide Özel Konular	2	0	2	A Astronomi	2	0	2
A Evrim	2	0	2	A Seçmeli I	2	0	2
A Özel Öğretim Yöntemleri II	2	2	3	A Seçmeli II	2	0	2
MB Özel Eğitim*	2	0	2	GK Seçmeli II	2	0	2
MB Okul Deneyimi	1	4	3	MB Öğretmenlik Uygulaması	2	6	5
MB Rehberlik	3	0	3	MB Türk Eğitim sistemlerinde okul Yönetimi	2	0	2
MB Sınıf Yönetimi	2	0	2	TOPLAM	12	6	15
TOPLAM	14	6	17				

GENEL	Teorik	Uygulama	Kredi	Saat
TOLAM	132	42	153	174

A:Alan ve Eğitim Dersleri, MB: Öğretmenlik meslek bilgisi Dersleri, GK: Genel kültür dersleri

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı incelendiğinde, programda 132 saat teorik ve 42 saat uygulama olmak üzere toplam 174 saat ders mevcuttur. Bu derslerin kendi içerisinde Alan ve Alan Eğitimi Dersleri (A), Öğretmenlik Meslek Bilgisi Dersleri (MB) ve Genel Kültür Dersleri (GK) olmak üzere kategorize edildiği Tablo 4. 3'te görülmektedir. Alan ve Alan Eğitimi, Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Genel Kültür kategorilerinde "Seçmeli" derslere de yer verilmiştir. Bu seçmeli derslerin toplam ders saati ise sekizdir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde bulunan Zorunlu Alan Eğitimi (A) derslerinin içerikleri incelendiğinde; Biyoloji dersleri içerisinde doğrudan çevre ve çevre eğitimini içeren konulara yer verilmediği; Fizik dersleri içerisinde bir ders haricinde diğer derslerde çevre ve çevre eğitimi ile ilgili herhangi bir konu başlığının bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında okutulan Meslek Bilgisi ve Genel Kültür dersleri içerisinde konu alanı ve içerik açısından çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularına ilişkin bir konuya rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan dersleri içerisinde Biyoloji Alanı ile ilgili ikisi uygulamalı olmak üzere toplamda sekiz ders bulunmaktadır. Araştırmada, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Biyoloji Alanı dersleri içerisinde çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimini içeren konulara doğrudan bir konu başlığı altında yer verilmediği; beş Biyoloji Alan Dersi (Genel Biyoloji I, Genel Biyoloji II, Genetik ve Biyoteknoloji, Biyolojide Özel Konular ve Evrim) içerisinde dolaylı olarak çevre konularından bahsedildiği, ancak çevre sorunları ve çevre eğitimi konusuna değinilmediği görülmektedir. Geri kalan üç ders içerisinde ise çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularına ilişkin herhangi bir içeriğe rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan Dersleri içerisinde Fizik ile ilgili üçü uygulamalı olmak üzere toplam sekiz ders bulunmaktadır. Bu dersler içerisinde çevre ve çevre eğitimi ile ilgili herhangi bir konu başlığının bulunmadığı araştırmanın bulguları arasındadır.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan Dersleri içerisinde Kimya ile ilgili dördü uygulamalı olmak üzere sekiz adet Kimya dersi bulunmaktadır. Bu dersler içerisinde sadece bir ders içeriğinde çevre konularına dair bilgiye rastlanmıştır. Geriye kalan yedi Kimya dersi içerisinde (Genel Kimya I, Genel Kimya II, Genel Kimya III, Genel Kimya

IV, Genel Kimya Laboratuvar I, Genel Kimya Laboratuvar II, Genel Kimya Laboratuvar III) ise çevre ve çevre eğitimine ilişkin herhangi bir konu başlığına rastlanmamıştır.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan dersleri içerisinde, Çevre Bilimi dersinde doğrudan, Yer Bilimi dersinde de dolaylı olarak çevre konularına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Geriye kalan sekiz ders (Genel Matematik I, Genel Matematik II, İstatistik, Astronomi, Bilimin Doğası ve Bilim Tarihi Fen Öğretimi Laboratuvar Uygulamaları I, Fen Öğretimi Laboratuvar Uygulamaları II, Özel Öğretim Yöntemleri II) içerisinde ise çevre ile ilgili konulara rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Öğretim Programında dördü uygulama dersi (Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Özel Öğretim Yöntemleri I, Okul Deneyimi, Öğretmenlik Uygulaması) olmak üzere 14 adet Meslek Bilgisi dersi bulunmaktadır. Bu derslerin içerikleri incelendiğinde, konu ve içerik açısından derslerde çevre ve çevre eğitimi konularına ilişkin bir konuya rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Genel Kültür Dersleri içerisinde üçü uygulamalı (Bilgisayar I, Bilgisayar II, Topluma Hizmet Uygulamaları) olmak üzere toplamda 11 adet zorunlu ders bulunmaktadır.

Bu derslerin içeriklerine bakıldığında, çevre ve çevre eğitimine ilişkin herhangi bir konu alanına rastlanmadığı göze çarpmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında olduğu gibi Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında yer alan Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin ders içeriğinde de “toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma” ifadeleri yer almaktadır. Bu bağlamda, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı’nda bu dersi veren öğretim üyesinin inisiyatifinde çevre konularına yer verilebileceği düşünülebilir.

Araştırmada Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında yer alan derslerden çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularıyla ilişkili olan 8 adet zorunlu dersin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu dersler Tablo 4. 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programındaki Çevre Konuları İle İlişkili Dersler

	Ders Adı	T	U	K
1	Biyolojide Özel Konular	2	0	2
2	Genetik ve Biyoteknoloji	2	0	2
3	Evrım	2	0	2
4	Genel Biyoloji I	4	0	4
5	Genel Biyoloji II	4	0	4
6	Kimyada Özel Konular	2	0	2
7	Çevre Bilimi	3	0	3
8	Yer Bilimi	2	0	2
	TOPLAM	21	0	21

Biyoloji derslerinin içerikleri incelendiğinde, “Genetik ve Biyoteknoloji” dersinde, Çevre Biyo-teknolojisi konu başlığına yer verildiği görülmektedir. Benzer şekilde, “Biyolojide Özel Konular” dersinde biyolojinin toplum, bilim ve teknoloji açısından önemi, ilaçların ve kozmetik ürünlerin geliştirilme süreçleri ve doğa üzerindeki etkileri, çevreye zarar veren maddelerin ortadan kaldırılmasında mikroorganizmaların kullanılması konularında çevre konularından bahsedildiği görülmektedir. Diğer bir ders olan “Evrım” dersinin içeriğinde de bitki ve hayvanların evrimi konusuna yer verilmiştir. Genel Biyoloji I ve Genel Biyoloji II derslerinde de “Hayvanların doğadaki yerleri, Canlılar arasında-doğadaki enerji akışı” konularında çevre konularından bahsedilmektedir. Ders içeriklerinde verilen bu konular dikkate alındığında, Biyoloji derslerinde doğrudan çevre sorunları ve çevre eğitimi başlığı altında bir konuya yer verilmediği; ancak bazı çevre konularına derslerde değinildiği söylenebilir.

Kimya Alanı ders içeriklerine bakıldığında “Kimyada Özel Konular” dersi içerisinde; hava kirliliği (Asit yağmurları, sis kirliliği ve önlenmesi), sağlığımız ve besinlerimize kimyasal bakış, sera gazları ve önemi, nehir suyundan içme suyuna, biyolojik süreçler ve denge ilaç tedavisi ve kimyasal temizlik malzemeleri ve doğru kullanımı, karbon esaslı malzemeler ve yaşam sürecinde kimya, kimya ışığında çevre ve çevre sorunları, kimyasal kirlilik gibi konular içerisinde çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmektedir.

Çevre Bilimi dersi üç kredilik teorik bir derstir. Dersin içeriğinde; çevre, çevre biliminin tarihsel gelişimi, insanlar ve çevre, nüfus ve çevre, bölgesel ve yerel çevre sorunları, su, toprak, hava, radyoaktif kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları, biyolojik çeşitlilik ve Türkiye'deki durum: Flora ve Fauna, Türkiye'deki endemik hayvan ve bitki türleri, tehlike altındaki canlı türleri, çevre ile ilgili kuruluşlar ve etkinlikleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma gibi çevreye ilişkin konulara yer verildiği görülmektedir. Bu bakımdan, Çevre bilimi dersinin içerik ve konu bakımından doğrudan çevre konuları ile ilgili bir ders olduğu bulgusuna erişilmektedir.

“Yer Bilimi” dersinde ise çözülme ve toprak, çözülme türleri, toprak oluşum koşulları ve çeşitleri, tektonik hareketler: orojenik hareketler, epirojenik hareketler, faylar, volkanizma, depremler, jeolojik zamanlardan konu olarak bahsedildiği ve dolaylı olarak çevre ile ilgili konulara yer verildiği görülmektedir.

4.3. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ SEÇMELİ DERSLER

Araştırmanın üçüncü alt problemi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında açılmış olan seçmeli derslerin çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi açısından değerlendirilmesidir. Bu bağlamda, örnekleme dahil edilen 40 Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarındaki seçmeli dersler Alan Seçmeli, Meslek Bilgisi Seçmeli ve Genel Kültür Seçmeli olup olmadıklarına bakılmaksızın incelemeye alınmıştır. Programdaki seçmeli derslerin her biri iki kredilik teorik derslerden oluşmaktadır. Ayrıca, 40 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili yedi adet ders olduğu araştırmanın bulguları arasındadır. Bu yedi seçmeli dersin kredileri ise 14'e tekabül etmektedir. Araştırmada örnekleme dahil edilen 40 Sosyal Bilgiler Lisans programında çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularını içeren dersler Tablo 4.5'de verilmiştir.

Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Çevre İle ilgili Seçmeli Dersler

SEÇMELİ DERSLER		T	U	K	SEÇMELİ DERSLER	T	U	K
1	Doğal Ortam Analizleri ve Coğrafya	2	0	2	23 Yer Şekilleri ve İnsan İlişkileri	2	0	2
2	Beşeri Çevre ve Öğretim	2	0	2	24 Ekoloji	2	0	2
3	Bilimin Doğası	2	0	2	25 Ekolojik ve Çevre Sorunlar Eğitimi	2	0	2
4	Biyo-coğrafya	2	0	2	26 Enerji Kaynakları	2	0	2
5	Coğrafi Ekoloji ve Çevre Sorunları	2	0	2	27 Enerji Kaynakları Coğrafyası	2	0	2
6	Coğrafi Miras ve Eko Turizm	2	0	2	28 Enerji Kaynakları ve Yönetimi	2	0	2
7	Coğrafyada Materyal Tanıma ve Yakın Çevre Gezileri	2	0	2	29 Depreme Hazırlık ve Korunma Yolları	2	0	2
8	Çevre Bilimi	2	0	2	30 Gıdalar ve Sağlıklı Beslenme	2	0	2
9	Çevre Bilinci	2	0	2	31 İklim Bilgisi	2	0	2
10	Çevre Eğitimi	2	0	2	32 İnsan ve Radyasyon	2	0	2
11	Çevre Etiği	2	0	2	33 Kalkınma ve Çevre Sorunları	2	0	2
12	Çevre Sorunları	2	0	2	34 Kentleşme ve Türkiye	2	0	2
13	Çevre Sorunları Coğrafyası	2	0	2	35 Kentsel Değişim ve Dönüşüm Süreçleri	2	0	2
14	Çevre ve Eğitim	2	0	2	36 Kültürel Çevre Bilinci Ve Sosyal Sorumluluk	2	0	2
15	Dağ Coğrafyası	2	0	2	37 Küresel Çevre Sorunu	2	0	2
16	Doğal Afetler ve Korunma	2	0	2	38 Küresel Isınma Ve İklim Değişmeleri	2	0	2
17	Doğal Coğrafya Uygulamaları	2	0	2	39 Küresel Isınma, Su Sorunu ve Türkiye	2	0	2
18	Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	2	0	2	40 Küresel İklim Dağ.ve Türkiye	2	0	2
19	Sosyal Bilgiler Dersinde Arazi Uygulamaları	2	0	2	41 Şehir Coğrafyası	2	0	2
20	Doğal ve Beşeri Çevre Unsurlarının Tanınması ve Çevre Gezileri	2	0	2	42 Türkiye’de Doğal Risk Alanları ve Eğitimi	2	0	2
21	Mekânsal Biliş	2	0	2	43 Türkiye’nin Ekosistemi	2	0	2
22	Okul Dışı Öğrenme Çevrelerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması	2	0	2	44 Türkiye’nin Toplumsal ve Ekonomik Sorunları	2	0	2
TOPLAM						88	0	88

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans programındaki çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi temalı derslerin içeriklerine bakıldığında; doğal çevre sorunları, depremler, toprak kaymaları, heyelanlar, sel taşkınları, kuraklık, orman yangınları, çığ düşmesi, sorunların küresel dağılımları, Türkiye çevre sorunları bölgesel dağılımları, çevresel önlemler, çevre ve ekoloji, hava kirlenmesi, su kirlenmesi, toprak kirlenmesi, biyo-coğrafik kaynakların bozulması, nüfus artışı ve sorunları, kentleşme sorunları, kültürel ortam kirlenmesi, görünüm kirliliği, çöp sorunu, radyoaktif kirlenme, ses kirliliği, besin kirlenmesi, turizmde gelişmeye bağlı çevre sorunları ele alınmaya çalışılmıştır. Çevre hakkında genel bilgiler

içeren derslerin çevre sorunları ile ilişkilendirilerek verildiği araştırmanın bulguları arasındadır.

Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında Birden Fazla Fakültede Aynı İsimle Yer Alan Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler

Seçmeli Dersler	Seçmeli Ders Olarak Okutan Fakülte Sayısı
1. Çevre Eğitimi	8
2. Çevre Sorunları Coğrafyası	6
3. Çevre Bilimi	5
4. Çevre Sorunları	5
5. Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	3
6. Enerji Kaynakları Coğrafyası	2
7. Yer Şekilleri ve İnsan İlişkileri	2

Tablo 4. 6’da görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programları incelendiğinde, ulaşılabilen 40 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili olarak yedi adet ders vardır. Bu derslerden en çok sıklık gösteren ders “Çevre Eğitimi” dersidir. “Çevre Eğitimi” dersi sekiz ayrı fakültede aynı isimle yer almıştır. Ders iki saat teorik olarak verilmektedir.

Bu fakültelerdeki “Çevre Eğitimi” dersinde; Temel ekolojik kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, besin ağı, habitat, rekabet; ortak yaşam ve karşılıklı yaşama, yaşamın devamı, toprak biyomları, enerji akışı, maddenin dolaşımı, nüfus artışı, ekolojik etki, erozyon, ormanların yok olması, kentsel çevreler, davranış kirliliği, çevre kirlenmesi, bataklıklar ve atık su, duyarlı insanların tepkisi, çevreyle ilgili karar verme, toprak ve su kaynakları ve bunların yönetimi, koruma, kültür ve ilkel yaşam, global bakış, ekolojik konu ve sorunlar konuları işlenmektedir. Çevre Eğitimi ders içeriğinde aynı zamanda, çevre duyarlılığı, dünyada çevre duyarlılığıyla ilgili yapılan çalışmalar, kurum ve kuruluşlar da yer bulmaktadır.

Diğer bir ders ise “Çevre Sorunları Coğrafyası” dersidir. “Çevre Sorunları Coğrafyası” dersi altı ayrı fakültede aynı isimle yer almıştır. Ders içeriklerine genel olarak bakıldığında; Çevre sorunları, bu sorunların coğrafi dağılımları, doğaya ve insan yaşamına etkileri, çevre sorunlarının önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin dersin konu başlıkları olduğu görülmektedir.

“Çevre Bilimi” dersi ise beş ayrı fakültede aynı isimle yer almış teorik bir derstir. Ders içeriğinde genel olarak; çevre kavramı, çevre biliminin tarihsel gelişimi, insan ve

çevre, bölgesel ve yerel çevre sorunları: Su, Toprak, Hava, Radyoaktif kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları, biyolojik çeşitlilik ve Türkiye’deki durum: Flora ve Fauna, Türkiye’deki endemik hayvan ve bitki türleri, tehlike altındaki canlı türleri, çevre ile ilgili kuruluşlar ve etkinlikleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma konuları etrafında şekillenmiştir. Benzer şekilde, “Çevre Sorunları” dersi de beş ayrı fakültede aynı isimler yer alan ikinci bir derstir. Teorik olarak sunulan 2 kredilik bir ders olan “Çevre Sorunları” dersinde içerik olarak genel bir çerçeve oluşturulursa; Ekosistemler ve özellikleri, azot, karbon ve oksijen döngüleri hava su toprak kirliliği, ses kirliliği, hızlı nüfus artışı, enerji kaynakları çevre ilişkisi, fosil enerji kaynakları ve çevreye etkileri, tarımsal faaliyetler ve çevre ilişkisi, radyoaktif kirlenme konu başlıkları yer almaktadır.

Diğer bir ders olan “Doğal Kaynaklar ve Kullanımı” dersi ise üç ayrı fakültede aynı isimle okutulmaktadır. İki kredilik bir ders olan “Doğal Kaynaklar ve Kullanımı” dersi, yer altı ve yer üstü doğal kaynaklar, Türkiye’nin doğal bitki örtüsü, Türkiye’nin Hayvan zenginlikleri, Türkiye’nin yer üstü doğal kaynakları konularını içermektedir. “Enerji Kaynakları Coğrafyası” dersi ise iki ayrı fakültede aynı isimle yer almaktadır. İki kredilik teorik bir ders olan bu dersin içeriğinde; Dünya’da kullanılan enerji kaynakları ve bunun dağılışı, fosil enerji kaynaklar, yenilenebilir enerji kaynakları, nükleer enerji, enerji kaynaklarının kullanımına yönelik olarak ortaya çıkan sorunlar yer almaktadır.

“Yer Şekilleri ve İnsan İlişkileri” dersi ise iki ayrı fakültede verilen bir derstir. Dersin içeriğinde; Yerküre üstüne mekanik kuramlar ve doğa kaynaklı çevre bilim, yerbilimde zaman ve yer bilimsel değişimin hızı, iklim, buzullaşma ve yeryüzünün şekillendirilmesi konuları yer almaktadır.

4.4. FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ LİSANS PROGRAMLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ SEÇMELİ DERSLER

Araştırmanın dördüncü alt problemi, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında açılmış olan seçmeli derslerin çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi açısından değerlendirilmesidir. Bu bağlamda, örnekleme dahil edilen 45 Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarındaki seçmeli dersler Alan Seçmeli, Meslek Bilgisi Seçmeli ve Genel Kültür Seçmeli olup olmadıklarına bakılmaksızın incelemeye alınmıştır. Programdaki bu seçmeli derslerin her biri iki kredilik teorik derslerden oluşmaktadır. Ayrıca, 45 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili 11 adet ders olduğu araştırmanın bulguları arasındadır. Bu derslerin kredi/saati 22’ye tekabül

etmektedir. Araştırmada örnekleme dahil edilen 45 Fen Bilgisi Eğitimi Lisans programında çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularını içeren dersler Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Fen Bilgisi Eğitimi Öğretim Programında Yer Alan Çevre Eğitimi İle İlgili Seçmeli Dersler

SEÇMELİ DERS İSİMLERİ		T	U	K	SEÇMELİ DERS İSİMLERİ	T	U	K	
1	Afet Kültürü	2	0	2	24	Etnobotanik	2	0	2
2	Alternatif Enerji Kaynakları	2	0	2	25	Fen Teknoloji Toplum	2	0	2
3	Biyoloji ve Teknoloji	2	0	2	26	Fen Teknoloji Toplum Çevre	2	0	2
4	Çevre Bilinci	2	0	2	27	Fen Teknoloji Toplum İlişkileri	2	0	2
5	Çevre Eğitimi	2	0	2	28	Fen ve Teknoloji Kaynaklı Sorunlar	2	0	2
6	Çevre Kimyası	2	0	2	29	Fen Bilimleri ve Toplum	2	0	2
7	Çevre Kirliliği ve Ekoloji	2	0	2	30	Günlük Yaşamda Fen ve Teknoloji	2	0	2
8	Çevre Sağlığı	2	0	2	31	Günümüz Dünya Sorunları	2	0	2
9	Çevre Sorunları	2	0	2	32	Sınıf İçi Etkinliklerle Çevre Eğitimi	2	0	2
10	Çevre Sorunları ve Sağlığı	2	0	2	33	İnsan ve Mekan	2	0	2
11	Çevre Ve Çevre Sorunları	2	0	2	34	İnsan ve Radyasyon	2	0	2
12	Çevre ve Eğitim	2	0	2	35	Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği	2	0	2
13	Çevre ve Enerji	2	0	2	36	Küresel İklim Değişikliği	2	0	2
14	Çevre ve Sağlık Bilgisi	2	0	2	37	Limnoloji ve Sular Biyolojisi	2	0	2
15	Doğa Koruması	2	0	2	38	Okul Dışı Çevre	2	0	2
16	Doğal Afetler ve Korunma Yolları	2	0	2	39	Radyasyon ve Canlı	2	0	2
17	Doğal Enerji Kaynakları	2	0	2	40	Radyasyon ve Çevre Etkileşmesi	2	0	2
18	Doğal Hayatı Koruma	2	0	2	41	Radyasyon ve Sağlık Fiziği	2	0	2
19	Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	2	0	2	42	Su Kimyası	2	0	2
20	Ekoloji Temelli Çevre Eğitimi	2	0	2	43	Su ve Teknolojisi	2	0	2
21	Ekoloji ve Çevre Bilinci	2	0	2	44	Teknolojik Gelişim ve İnsan	2	0	2
22	Ekolojik Beslenme Eğitimi	2	0	2	45	Tüketici Kimyası	2	0	2
23	Yakıtlar ve Enerji	2	0	2	46	Yenilenebilir Enerji Kaynakları	2	0	2
TOPLAM						92	0	92	

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili seçmeli dersler ulaşılan 45 Eğitim Fakültesi’nin öğretim programında 46 adettir. Dersler öğretim programlarında ikişer saat teorik ders niteliğindedir.

Ders içeriklerine genel olarak bakıldığında, çevre, çevre kirliliği, kimyasal kirlilik, fiziksel kirlilik, biyolojik kirlilikler, radyoaktif kirlilik, biyokimyasal çevrimler, ısı alış veriş, enerji dengesi, atmosferdeki kimyasal ve fotokimyasal reaksiyonlar, hava kirliliği, ozon tabakasının incilmesi, sera etkisi, asit yağmurları, fotokimyasal duman, hava

kirleticileri: organik ve inorganik kirleticiler, endüstriyel kirleticiler, toksit ve elementler, şehir kirleticileri konu başlıkları olarak yer almıştır. 46 dersin tümü teorik ve ikişer saatlik derslerdir.

Tablo 4.8. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Birden Fazla Fakültede Aynı İsimle Yer Alan Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler

Seçmeli Dersler	Seçmeli Ders Olarak Okutan Fakülte Sayısı
1 Çevre Kimyası	15
2 Çevre Eğitimi	10
3 Fen Teknoloji ve Toplum	7
4 Çevre Sorunları	4
5 Fen Teknoloji Toplum Çevre	4
6 Yenilenebilir Enerji Kaynakları	4
7 Kimyasal Atıklar Ve Çevre Kirliliği	2
8 Doğal Hayatı Koruma	2
9 Doğal Enerji Kaynakları	2
10 Çevre Kirliliği ve Ekoloji	2
11 Alternatif Enerji Kaynakları	2

Tablo 4. 8’de görüldüğü üzere Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları incelendiğinde ulaşılabilen 45 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili olarak 11 adet ders vardır. Bu derslerden en çok sıklık gösteren “Çevre Kimyası” dersidir. Bu ders 15 fakültenin seçmeli ders havuzunda aynı isimle yer almaktadır. Ders iki saat teorik olarak programda yer almaktadır. Dersin içeriğinde; atıkların genel özellikleri ve sınıflandırılması, atık kaynakları ve sanayi ve doğal atıklar, atıkların çevreye etkisi ve kimyasal dengeler, su, toprak ve hava kirliliğinin mekanizması ve kimyasal reaksiyonlar, kirlilik ölçüm metotları, kirlilik kaynağından örnek alma ve saklama koşulları konuları yer almaktadır.

“Çevre Eğitimi” dersi 10 ayrı fakültede seçmeli niteliğindedir. Temel ekolojik kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, enerji akışı, maddenin dolaşımı, nüfus artışı, ekolojik etki, erozyon, ormanların yok olması, kentsel çevreler, çevre kirliliği, çevreyle ilgili karar verme, toprak ve su kaynakları ve bunların yönetimi, koruma, kültür ve ilkel yaşam, global bakış, çevre duyarlılığı ve bu konuda yapılan çalışmalar söz konusu dersin içeriğinde yer almaktadır.

“Fen Teknoloji ve Toplum” dersi ise yedi ayrı fakültede seçmeli ders olarak yer almaktadır. Teknoloji-Çevre ilişkileri, örnek problemler ve toplumsal tartışmalar dersin konuları arasındadır.

“Çevre Sorunları” dersi de dört ayrı fakültede yer alan diğer bir derstir. İki kredilik “Çevre Sorunları” dersinde, Ekosistemler ve özellikleri, azot, karbon ve oksijen döngüleri, hava, su, toprak kirliliği, ses kirliliği, hızlı nüfus artışı, enerji kaynakları ve çevre ilişkisi, fosil enerji kaynakları ve çevreye etkileri, tarımsal faaliyetler ve çevre ilişkisi, radyoaktif kirlenme ayrı ayrı konu başlıkları olarak yer verilmektedir.

“Fen, Teknoloji, Toplum, Çevre” dersine ise dört ayrı fakülte programında yer vermiştir. Ders teorik ve iki kredilik bir derstir. Ders içeriğinde bilimsel faaliyetlerle çevre ve insan ilişkisinden bahsedilmiştir.

“Yenilenebilir Enerji Kaynakları” dersi dört fakültede okutulmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının önemi, biyokütle kaynakları ve özellikleri, güneş enerjisi ve kullanım alanları, hidrojen enerjisi, kaynakları ve kullanım alanları, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, hidrolik enerji, nükleer enerji, özellikleri, elde edilmeleri, kullanılma yöntemleri ve alanları, Türkiye’nin yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyeli ve etkili kullanım için gerekli öneriler dersin konu başlıklarıdır.

“Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği” dersi ise iki ayrı fakültede okutulmaktadır. İki saatlik teorik derste, yaşam kalitesi ve dünyanın geleceğini yakından ilgilendiren çevre sorunlarının kaynakları, canlı ve cansız çevreye zararları ve bunların giderilme yöntemleri, ekoloji ve çevre bilimleri, atmosfer kirliliği, su kirliliği, toksit metal kirliliği, petrol sorunları, tarım kimyasalları sorunları, katı atık kirliliği bu dersin konu başlıklarıdır.

“Doğal Hayatı Koruma” dersi iki ayrı fakültenin programında yer almaktadır. Dersin içeriğinde; Canlıların yaşadıkları çevrenin özellikleri ve önemi, tehlike sınırında olan türler ve korunmaları için alınacak önlemler, bu konuda kabul edilmiş ulusal ve uluslararası anlaşmalar, tehlike sınırları ile ilgili hazırlanmış listeler ve özellikleri. Milli Parklar, tabiat parkları ve tabiatı koruma alanları, fauna ve flora’nın değerlendirilmesi, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri, doğal koruma alanları üzerine uluslar arası anlaşmalar, Türkiye’de doğa koruma stratejileri yer almaktadır.

“Doğal Enerji Kaynakları” dersi ise iki ayrı fakültede okutulmaktadır. Ders içeriğinde; Enerji kavramı ve çeşitleri, enerji kaynakları, enerji türlerinin seçilmesinde

kriterlerin kullanılması, kömür, petrol, doğal gaz, hidrolik enerji, nükleer enerji, alternatif enerji kaynakları, rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, diğer enerji kaynakları, bunların avantajlı ve dezavantajlı yanları, Türkiye'nin enerji kaynakları ve enerjiyle ilgili sorunları, çevre ve enerji arasındaki ilişkilerden bahsedilmektedir.

“Çevre Kirliliği ve Ekoloji” dersi iki ayrı fakültede aynı isimle yer almaktadır. Derste çevreyle ilgili kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, habitat, rekabet, enerji akışı, erozyon, ormanların yok olması, çevre kirlenmesi, duyarlı insanların tepkisi, toprak ve su kaynakları, koruma çevre duyarlılığı, dünyada çevre duyarlılığı konu alanlarını oluşturulmaktadır. “Alternatif Enerji Kaynakları” dersi ise iki ayrı fakültede okutulmaktadır. İki kredi olarak yer alan derste alternatif enerji kaynakları, rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, diğer enerji kaynakları, bunların avantajlı ve dezavantajlı yanları, Türkiye'nin enerji kaynakları ve enerjiyle ilgili sorunları, çevre ve enerji arasındaki ilişkilerden bahsedilmektedir.

Karşılaştırma yapılan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans Programlarında seçmeli derslere ilişkin bir diğer bulgu da bazı derslerin her iki programda da var olduğudur. Bu dersler Tablo 4. 9'da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Öğretim Programlarında Çevre İle İlgili Okutulan Ortak Seçmeli Dersler

SEÇMELİ DERSLER		T	U	K
1	Çevre Bilinci	2	0	2
2	Çevre Eğitimi	2	0	2
3	Çevre Sorunları	2	0	2
4	Çevre ve Eğitim	2	0	2
5	İnsan ve Radyasyon	2	0	2
6	Doğal Afetler ve Korunma Yolları	2	0	2
7	Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	2	0	2
TOPLAM		14	0	14

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Öğretim Programlarında bulunan seçmeli dersler incelendiğinde, çevre konuları ile ilgili yedi dersin her iki programda da var olduğu görülmektedir. Bu dersler içerisinde “Çevre Bilimi” dersi Fen Bilgisi Eğitimi Programında zorunlu ders olarak verildiği halde bazı fakültelerde aynı isimle seçmeli bir derste bulunmaktadır. Bu bakımdan “Çevre Bilimi” dersine hem zorunlu hem de seçmeli ders kategorisinde yer verilmiştir.

Ders içerikleri incelendiğinde; “Çevre Bilimi” ders içeriğinde; çevre kavramı, çevre biliminin tarihsel gelişimi, insanlar ve çevre, nüfus ve çevre, bölgesel ve yerel çevre sorunları (su, toprak, hava, radyoaktif kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları), biyolojik çeşitlilik ve Türkiye’deki durum (flora ve fauna) Türkiye’deki endemik hayvan ve bitki türleri, tehlike altındaki canlı türleri, çevre ile ilgili kuruluşlar ve etkinlikleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma konuları etrafında şekillenmiştir.

Çevre Bilinci, Çevre Eğitimi, Çevre Sorunları, Çevre ve Eğitim, Doğal Afetler ve Korunma, Doğal Kaynaklar ve Kullanımı seçmeli derslerin de; çevre ve ekosistem ile ilgili kavramların öğretimi, çevre sorunları, çevre kirliliği, çevre eğitimi, çevre bilincinin kazandırılması, doğal afetler ve insan etkisi, enerji kaynakları ve Türkiye’nin enerji kaynakları ve enerjiyle ilgili sorunları ile ilgili konu başlıklarına yer verilmiştir.

“İnsan ve Radyasyon” dersinde de; radyasyon kavramı, radyasyon tipleri, doğal ve yapay radyasyon kaynakları, içimizdeki radyasyon, radyasyonun, radyasyon tiplerinin, doğal ve yapay radyasyon kaynaklarının günlük yaşam ile ilgili durumları konu başlıkları yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde de iki eğitim alanı arasında da farkların olduğu görülmektedir. Programlar arası seçmeli ders sayıları, zorunlu ders sayıları ve bu dersleri veren fakülte sayıları karşılaştırmalı olarak Tablo 4.10 ‘da verilmiştir.

Tablo 4.10. Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Lisans Programlarının Karşılaştırması

	Sosyal Bilgiler Eğitimi	Fen Bilgisi Eğitimi
Çevre Konuları İle İlgili Verilen Seçmeli Ders Sayıları	44	46
Çevre Konuları İle İlgili Verilen Zorunlu Ders Sayıları	7	8
Çevre Konuları İle İlgili Ders Veren Fakülte Sayıları	40	45

Tablo 4.10’da görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları karşılaştırıldığında çevre eğitimi ile ilgili verilen seçmeli ders sayıları birbirine yakındır. Ayrıca, çevre konuları ile ilgili verilen zorunlu ders sayıları Sosyal Bilgiler Eğitimi lisans Programında 7 iken Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında ise 8 tanedir.

Bu bakımdan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları evre konuları ile ilgili verilen dersler konusunda birbirine yakın bir eğitim verdiği söylenebilir. Ancak, Türkiye genelinde evre konuları ile ilgili ders veren fakülte sayısına bakıldığında; Sosyal Bilgiler Eğitimi lisans Programının olduğu fakültelerde verilen evre konuları ile ilgili derslerin sayısının Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programının olduğu fakültelerde verilen evre konuları ile ilgili derslere göre daha az olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, YÖK tarafından belirlenen lisans programı ve Türkiye’de bulunan üniversitelerin Eğitim Fakültelerindeki 40 Sosyal Bilgiler Eğitimi ve 45 Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları çevre ve çevre eğitimine ilişkin konulara yer verilme durumu açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veriler doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Eldeki veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu bölümde bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilecektir.

5.1. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı içerisinde çevre ve çevre eğitimi konularına ilişkin derslere ve konulara sınırlı şekilde yer verildiği araştırmada tespit edilmiştir. Alan dersleri kapsamında yer alan Tarih dersleri içerisinde çevre ve çevre eğitimine ilişkin konulara yer verilmediği görülürken; coğrafya dersleri içerisinde doğrudan çevre konularına ve çevre sorunlarına yer verildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler alan dersleri içerisinde Günümüz Dünya Sorunları dersinde çevre sorunlarına doğrudan yer verildiği; diğer Sosyal Bilgiler derslerinde çevre, çevre konuları ve çevre eğitimine ilişkin bir konuya yer verilmediği belirlenmiştir. Ayrıca, Sosyal Bilgiler Eğitimi Meslek Bilgisi ve Genel Kültür dersleri içerisinde çevre ve çevre eğitimi ile ilgili konu alanlarına rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında çevre ve çevre eğitimine ilişkin konulara sınırlı yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda, çevre ve çevre eğitimi konularında öğretmen adaylarına yeterli bilgiyi sağlayacak derslerin bulunmadığı söylenebilir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde; ortaya çıkan sonuçların da bu araştırmanın sonuçlarını desteklediği görülmektedir. Karatekin (2011) de araştırmasında, öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin istenilen seviyede olmadığını gözlemlemiş ve etkili bir çevre eğitimi verildiğinde öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini yükselebileceğini vurgulamıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans programında çevre konularını içeren zorunlu sadece yedi ders olduğu, bu dersler içerisinde de “Günümüz

Dünya Sorunları” dersinde çevre sorunları konularına doğrudan yer verildiği; diğer derslerde çevre ile ilgili konulardan bahsedilse de çevre eğitime değinilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca, çevre ve çevre eğitimi konularını içeren dersler içerisinde uygulamalı derslerin yer almadığı da önemli bir sonuçtur. Öğretim programlarında yer alan beceri ve değerlerin kazandırılmasında yaparak yaşayarak öğrenme sağlamaya en uygun dersler olan uygulamalı derslerin olmaması programın en büyük eksikliklerinden biri olarak gösterilebilir. Alanyazında yapılan araştırmalar da bu sonucu destekler niteliktedir. Erol ve Gezer (2006) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına ilişkin konulara karşı geliştirdikleri tutumlarının çoğu öğretmen adayında zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde, Atasoy ve Ertürk (2008) da ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının yeterince gelişmediğini ortaya koymuşlardır.

Yüksek Öğretim Kurulu Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde çevre ve çevre eğitimi konularına ilişkin derslere ve konulara sınırlı şekilde yer verildiği araştırmanın bir diğer sonucudur. Fen Bilgisi Eğitimi Alan dersleri kapsamında değerlendirilen Biyoloji dersleri içerisinde doğrudan çevre ve çevre eğitimi içeren konulara yer verilmesi de Biyoloji konu alanı dersleri içerisinde dolaylı olarak çevre konularından bahsedildiği; Fizik ve Kimya Alan dersleri içinde ise çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularına yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan dersleri içerisinde çevre konularına en fazla Biyoloji alanında değinildiği söylenebilir. Şahin vd., (2004) yaptıkları araştırmada Sınıf Eğitimi Bölümü’nde okuyan öğrencilerin çevre bilgi düzeylerinin çok düşük olduğunu; ancak Biyoloji Eğitimi Bölümü’nde okuyan öğrencilerin çevre bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmişler ve bu sonucu destekler nitelikte bir sonucu ortaya koymuşlardır.

Araştırmada, Fizik ve Kimya dersleri içerisinde çevre ve çevre eğitime ilişkin bir konu başlığının yer almadığı; Fen Bilim Alan dersleri içerisinde sadece Çevre Bilimi dersinde doğrudan, Yer Bilimi dersinde de dolaylı olarak çevre konularına ilişkin bilgilere yer verildiği araştırmanın sonuçları arasındadır. Meslek Bilgisi ve Genel Kültür dersleri içerisinde konu alanı ve içerik açısından çevre konularına ilişkin derse rastlanmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde çevre ve çevre eğitimi konularına sınırlı şekilde yer verildiği ve bu konularda gerekli bilgi ve becerileri kazandıracak nitelikte bir eğitimin verilmediği sonucuna ulaşılabilir. Alanyazında bu konulara ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde de benzer

sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Çavuş (2013) çalışmasında görüşme yaptığı öğretmenlerin, programda çevre sorunları, küresel ısınma, erozyon, çevre sorunlarını önleme yolları, çevre kirliliği, geri dönüşüm, ekosistem, biyolojik çeşitlilik vb. gibi konuların yetersiz olduğunu belirttiklerini vurgulamıştır. Benzer şekilde, Cebesoy ve Dönmez Şahin (2010), yaptığı araştırmada, ilköğretim ikinci kademe Fen bilgisi programında bazı ünitelerde çevre ve çevre eğitimi konularına hiçbir şekilde yer verilmediğini belirtmişlerdir.

Yüksek Öğretim Kurulu Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı incelendiğinde, programda 132 saat teorik ve 42 saat uygulama olmak üzere toplam 174 saat ders bulunduğu; ancak bu dersler içerisinde çevre ve çevre eğitimine ilişkin yer alan derslerin hiçbirinin uygulamalı ders olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda olması gereken uygulamalı derslere yer verilmediği; dolayısıyla çevre eğitimine ilişkin beceri ve değerlerin kazandırılmasında etkili bir eğitimin verilemediği söylenebilir. Çavuş (2013) da çalışmasında, uygulamaya dönük çalışmalara yer verilmediğinden kazanımların verilmesinde tam olarak başarılı olunamadığına dikkat çekmiştir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı bulunan Eğitim Fakültelerinde uygulanan lisans öğretim programında yer alan çevre, çevre eğitimi ile ilgili 44 seçmeli dersin olduğu, bu dersler içerisinde uygulamalı hiçbir derse rastlanmadığı araştırmanın diğer bir bulgusudur. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında verilen çevre ile ilgili derslerde içeriklerin çevre sorunları üzerine odaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 40 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili 7 adet ders olduğu ve bu dersler içerisinde uygulamalı herhangi bir dersin bulunmadığı araştırmanın sonuçlarındandır.

Fen Bilgisi Eğitimi Programı bulunan Eğitim Fakültelerinin Lisans Programlarında yer alan çevre eğitimi ile ilgili 46 dersin olduğu, bu seçmeli dersler içerisinde uygulamalı hiçbir derse rastlanmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 45 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili 11 dersin olduğu ve bu dersler içerisinde uygulamalı dersin bulunmadığı araştırmanın Fen Bilgisi Eğitimi Öğretim Programı ile ilgili sonuçlarındandır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, genel olarak bir uygulama dersi eksikliğinin olduğu göze çarpmaktadır.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları karşılaştırıldığında Eğitim Fakültelerinin her iki programında ortak isimle okutulan 7 seçmeli dersin

bulunduğu araştırmanın sonuçları arasındadır. Ayrıca, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında evre Bilimi adı altında zorunlu bir ders bulunurken Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans programında evre eğitimi ile ilgili zorunlu bir dersin bulunmadığı iki lisans programının en büyük farklarından biri olduğu söylenebilir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırma sonuçları doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Öğretmen adaylarının evre konularına ilişkin bilgi, beceri ve değerler açısından gelişimini sağlamak amacıyla uygulama derslerine programlarda daha fazla yer verilmelidir.
- Çevreye karşı duyarlılık kazandırmaya ve olumlu tutum geliştirmeye yardımcı olacak nitelikli doğa eğitimlerine ve alan çalışmalarına fakültelerde daha fazla yer verilmelidir.
- Öğretmen adayları mesleğe başladıklarında öğrencilerde çevreye duyarlılık becerisini kazandırmaya çalışacaklarından önce bu duyarlılığa kendilerinin sahip olması gerekmektedir. Bu yüzden sistem içerisinde çevreye duyarlı öğretmen adayları yetiştirebilmek amacıyla evre eğitimi dersinin bütün Eğitim Fakültelerinin tüm Bölüm ve Anabilim dallarında zorunlu ders olarak okutulmasında fayda vardır.
- evre eğitimi ile ilgili teorik ve uygulamalı zorunlu ve seçmeli derslerin sayısı arttırılabilir.
- Topluma Hizmet Uygulamaları ve Sosyal Proje Geliştirme dersleri içeriğinde verilen “toplumun güncel sorunları” ifadesinden yola çıkarak bu derslerde evre, evre sorunları ve evre eğitimine yönelik ağaçlandırma çalışmaları, geri dönüşüm hakkında bilgilendirme, doğal kaynakları koruma projeleri, vb. uygulamalar yaptırılabilir.
- evre bilincinin ve duyarlılığının oluşturulması konusunda Sosyal Bilgiler Eğitimi Programındaki Drama dersinde de uygulamalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ajiboye, J.O. & Silo, N. (2008). Enhancing botswana children's environmental knowledge, attitudes and practices through the school civic clubs. *International Journal of Environmental & Science Education*, 3 (3),105–114.
- Ajiboye. J.O. & Olatundun, S.A. (2010). Impact of some environmental education outdoor activities on Nigerian primary school pupils' environmental knowledge. *Applied Environmental Education & Communication*, 9 (3), 149-158.
- Agarwala, S. P. (2006). *Enviromental studies*. Oxford: Alpha Science Int'l Ltd.
- Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2011). Farklı programlardaki lisans öğrencilerinin çevreye yönelik duyuşsal eğilimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 23-36.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye'de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 599-616.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 105-122.
- Avinç, A. (1997). Değişik enerji kaynakları ve çevreye etkileri. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 7(27), 19-23.
- Bailey, K. (1994). *Methods of Social Research*, (fourth edition). New York: The Free Press.
- Baysal, N. Z. (2006). Hayat Bilgisi: toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 2-17), Ankara: Pegem A.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research in education: An introduction to theory and methods*. Boston: Pearson.
- Bozkurt, O. (2009). Çevre eğitimi. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi* içinde (s. 209-223), Ankara: Anı.
- Carter, R. L. & Simmons, B. (2010). The history and philosophy of environmental education. In *The Inclusion Of Environmental Education in Science Teacher Education*, Springer Netherlands, 3-16. DOI 10.1007/978-90-481-9222-9_1.
- Cebesoy, Ü. B. ve Dönmez Şahin, M. (2010). İlköğretim II. kademe fen ve teknoloji programının çevre eğitimi açısından karşılaştırmalı incelenmesi. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3 (2), 159-168.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, Ö. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36 (1-2), 189- 198.

- Çavuş, A. (2013). *Ortaokul 7.sınıf fen ve teknoloji dersinin çevre eğitimi açısından etkinliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (Bingöl ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Malatya.
- Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü [ÇEDGM] (2004). *Türkiye çevre atlası*. Ankara: TC Çevre ve Orman Bakanlığı.
- Çokadar, H., Türkoğlu, A. ve Gezer, K. (2009). Çevre sorunları. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi* içinde (s. 85- 96), Ankara: Anı.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği çevre politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 91-115.
- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Dilek, C. (2012). Çevre bilinci. O. Bozkurt (Ed.). *Çevre Eğitimi* içinde (s. 179-212), Ankara: Pegem A.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT] (1995). *Çevre özel ihtisas komisyon raporu: Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1995/2000)*, Ankara.
- Erdoğan, A. ve Özsevgeç, I. C. (2013). Çevre için eğitimde “sera etkisi ve küresel ısınma” kavramlarına yönelik öğretim etkinliklerinin uygulanabilirliği ve öğrenci başarısına etkisi. (kongre.nigde.edu.tr).
- Eroğlu, B. ve Keleş, Ö. (2009). *Çevre eğitimi*. M. Aydoğdu (Ed.), Fen Eğitiminde Çevre içinde (s. 187-198), Ankara: Pozitif.
- Erol, H. G. ve Gezer, K. (2006). Prospective of elementary school teachers' attitudes toward environment and environmental problems, *International Journal of Environmental and Science Education*, 1 (1), 65 – 77.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir? Çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı.
- Gülay H, Önder A. (2011). Sürdürülebilir gelişim için okulöncesi dönemde çevre eğitimi. Ankara: Nobel.
- Güler, T. (2009). Ekoloji temelli bir çevre eğitiminin öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34 (151), 30-43.
- Güven, E., Kaplan, Z., Varinlioğlu, S., Sungur, K., Hamalosmanoğlu, M., ve Bozkurt, O. (2014). Çevre eğitimi alanındaki çalışmaların incelenmesi: Türkiye’de mevcut durum. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 8 (2), 1-18.
- Güven, İ., Yurdatapan, M., Benzer, E. ve Şahin, F. (2013). Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ile sağlıklı yaşama yönelik tutumlarının değerlendirilmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (4), 1431-1448.
- İleri, R. (1998). Çevre eğitimi ve katılımın sağlanması. *Çev-Kor Dergisi*, 7 (28), 3-9.

- Jeronen, E., Jeronen J. & Raustia, H. (2009). Environmental education in Finland – A case study of environmental education in nature schools. *International Journal of Environmental & Science Education*, 4 (1), 1–23.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem A.
- Kahyaoğlu, M. (2009). Öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazır bulunuşlukları ve öz-yeterliliklerinin belirlenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (17), 28- 40.
- Kalyoncu R. (2012). Sanat, estetik ve çevre eğitiminin önemi, A. Uzunöz, A. Şeyihoğlu, Y. Akbaş, E. Gençtürk, (Ed.), *Doğa eğitimi* içinde (s. 305-314), Ankara: Anı.
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (1999). *İlköğretimde fen bilgisi öğretimi*. http://fikretkorur.guncelfizik.com/wpcontent/uploads/ilkogretimde_fenbilgisi_%C3%B6%C4%9Fretim.pdf.
- Karatekin, K. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Karatekin, K. ve Aksoy, B. (2012). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 7 (1), 1423-1438.
- Karatekin, K. (2013). Öğretmen adayları için katı atık ve geri dönüşüme yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (10), 71-90.
- Karpinnen, J. A. (2012). Outdoor adventure education in a formal education curriculum in Finland: Action research application. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 12 (1), 41-62.
- Keleş, Ö., Uzun, N., ve Uzun, F. V. (2010). Öğretmen adaylarının çevre bilinci, çevresel tutum, düşünce ve davranışlarının doğa eğitimi projesine bağlı değişimi ve kalıcılığının değerlendirilmesi, *Electronic Journal of Social Sciences*, 9 (32), 384-401.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2005). *Çevre politikası* (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, D. (1994). *İlkokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi: Erzurum ilinde bir inceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kocakurt, Ö. ve Güven, S. (2005). Çevre, aile ve çocuk. *Eğitim ve Bilim*, 30 (135), 34-38.
- Kolomuç, A. ve Açıışlı, S. (2012). Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevreye karşı tutumlarının karşılaştırılması, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (7), 687-696.
- Köse, E. Ö. (2010). Lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarına etki eden faktörler, *Türk Fen Eğitim Dergisi*, 7 (3), 198-211.

- Legault, L. & Pelletier, L.G. (2000). Impact of an environmental education program on students' and parents' attitudes, motivation, and behaviours. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 32 (4), 243–250.
- Lytle, M. H. (2007). *The gentle subversive: Rachel carson, silent spring and the rise of the environmental movement*: Oxford University Press.
- McDonald, J. T. & Lynn A. D. (2010). Professional preparation for science teachers in environmental education. A. M. Bodzin (Ed.), *The Inclusion of Environmental Education in Science Teacher Education* içinde (s. 17-30), Netherlands: Springer.
- MEB (2005a). *İlköğretim Fen ve Teknoloji 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005b). *İlköğretim Fen ve Teknoloji 6-8 sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005c). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005d). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar Hayat Bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2010). *Ortaöğretim 9-12. sınıflar coğrafya dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey Bass.
- Mutlu, M. (2009). Doğal hayatı koruma. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi* içinde (s. 126-144), Ankara: Anı.
- Özdemir, A. ve Yapıcı, E. (2010). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalık ve ilgi düzeylerinin karşılaştırılması. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 48-56.
- Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 32 (145), 24-38.
- Özgen, N. ve Kahyaoğlu, M. (2012). Yaşamsal mekânsal bozulması: Çevre sorunları. N. Özgen (Ed.), *Günümüz dünya sorunları-disiplinler arası bir yaklaşım* içinde, Ankara: Eğiten Kitap.
- Özkaya, A. ve Uşak, M. (2009). Çevre kavramı ve çevre biliminin tarihsel gelişimi. M. Aydoğdu (Ed.), *Fen Eğitiminde Çevre* içinde (s. 1-10), Ankara: Pozitif.
- Öztürk, C. (2009). *Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. Ankara: Pegem A.
- Palmer, A. J. (1998). *Environmental education in the 21 st century theory, Practice, Progress And Promise*. London and New York: Routledge.

- Palmer A. J. & Neal P. (2003). *The handbook of environmental education*. London: Routledge.
- Pooley, J.A. & O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes. *Environment & Behavior*, 32 (5), 711–724.
- Potter, G. (2010). Environmental education for the 21st century: Where do we go now?. *The Journal of Environmental Education*, 41 (1), 22–33. DOI: 10.1080/00958960903209975.
- Sayhan, H. (2011). *Günümüz dünya sorunları ders notları*. Kırşehir.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelisim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gönül.
- Shvadlenko, İ. (2004). *Evaluation of environment education software protecting your environment*. (Unpublished Master's Thesis), College of Arts and Sciences, Ohio State University.
- Stevenson, R. B., Brody, M., Dillon, J., & Wals, A. E. J. (2013). *International handbook of research on environmental education*. New York: Routledge.
- Sülün, Y. ve Sülün, S. (2009). İnsan ve çevre. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi içinde* (s. 98-124), Ankara: Anı.
- Şahin, N.F., Cerrah, L., Saka, A. ve Şahin, B. (2004). Yüksek öğretimde öğrenci merkezli çevre eğitimi dersine yönelik bir uygulama. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 113-128.
- Şahin, Y. (2012). Çevre. Uzunöz, A., Şeyihoğlu, A., Akbaş, Y., Gençtürk, E (Ed.). *Doğa Eğitimi Ders Dışı Öğretim Materyallerine Örnek İçinde*. Ankara: Anı.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34 (151), 91-103.
- Timur, S., Yılmaz, Ş. ve Timur, B. (2013) Öğretmen adaylarının çevreye yönelik davranışlarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal Of Education Faculty)*, 10 (1), 125-141.
- Tüysüzoğlu, B. (2005). *Yeşil kutu projesi Türkiye’de çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ön araştırma raporu*.
- Uşak, M. (2009). Çevre nedir?. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi içinde* (s. 2-9), Ankara: Anı.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2007). Orta öğretimde çevre eğitimi ve öğretmenlerin çevre eğitimi programları hakkındaki görüşleri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 176-187.
- Uzunoğlu, S. (1996). Çevre eğitiminin amaçları, uğraşı alanları ve sorunları. *Ekoloji Dergisi*, 21.
- Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). UNESCO-UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye’de orta öğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 142-154.

- Ürey, M., Şahin, B. ve Şahin, N. F. (2011). Öğretmen adaylarının temel ekoloji kavramları ve çevre sorunları konusundaki yanlışları. *Ege Eğitim Dergisi*, 12 (1), 22-51.
- Winther, Austin A., Kim Cleary Sadler & Gerry Saunders. (2010). Approaches to environmental education. *the inclusion of environmental education in science teacher education*. Springer Netherlands, 31-49.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, C. ve Cansaran, A. (2010). A study on the floristical, phytosociological and phytoecological structure of Turkish astragalus angustifolius subsp angustifolius associations. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 164-171.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. ve Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgi ve öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162.
- Yücel, A. S. ve Morgil, F. İ. (1998). Yükseköğretimde çevre olgusunun araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 84-91.
- Karataş A. (2013). *Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve Niğde üniversitesi eğitim fakültesi örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgen N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 403-422.
- Özmen, H. ve Özdemir, S. (2016). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre eğitimine yönelik düşüncelerinin tespiti. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (4), 1691-1712.
- Özsevgeç, T., ve Artun, H. (2012). İnsan ve çevre ünitesinin” öğretiminde fen ve teknoloji öğretmenlerinin karşılaştıkları zorluklar. X. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 27-30.
- Öztürk E. (2013). Uluslararası bir çevre eğitimi projesinin fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre bilincine etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), *Hacettepe Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Öztürk, T. ve Öztürk, F. Z. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (3), 1179-1196.
- Topkaya, Y. (2016). Doğal çevreye duyarlılık değerinin aktarılmasında kavram karikatürleri ile eğitici çizgi romanların etkililiğinin karşılaştırılması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (34).
- Ünal F. (2011). İlköğretimde sürdürülebilir çevre eğitiminin yeri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 132, 68-73.
- Yangın, S. ve Filik İşçen, C. (2013). Environmental education: Current situation and problems faced (examples of Recep Tayyip Erdoğan University and Eskisehir Osmangazi University). *Electronic Journal of Social Sciences*, 12 (46), 131-150.

Yazkan E. (2012). *Doğal ortamda evre eğitiminin ortaöğretim 9. sınıf ğrencilerinin başarılarına ve tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylülün Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Onur YILMAZ
Doğum Yeri : Yerköy/YOZGAT
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : onuryilmazahi@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi